

**RÅDET FOR
DEN EUROPÆISKE UNION**

**Bruxelles, den 23. november 2001 (04.12)
(OR. fr)**

14440/01

**EDUC 148
SOC 485**

FØLGESKRIVELSE

---

fra: Bernhard ZEPTER, vicegeneralsekretær for Europa-Kommissionen
modtaget den: 22. november 2001
til: Javier SOLANA, generalsekretær/højtstående repræsentant

Vedr.: Meddelelse fra Kommissionen: "Realiseringen af et europæisk område for livslang læring"

Hermed følger til delegationerne Kommissionens dokument - KOM(2001) 678 endelig.

Bilag: KOM(2001) 678 endelig

KOMMISSIONEN FOR DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABER

Bruxelles, den 21.11.2001
KOM(2001) 678 endelig

MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN

Realiseringen af et europæisk område for livslang læring

”Hvis du planlægger for et år, skal du så korn. Hvis du planlægger for ti år, skal du plante træer. Hvis du planlægger for livet, skal du uddanne folk.” Kinesisk ordsprog, Guanzi (o. 645 f.Kr.)

RESUMÉ

RESUMÉ	3
1. Indledning	7
1.1. Baggrund	7
1.2. Den europæiske høring	8
1.3. Et europæisk område for livslang læring	9
1.4. Hvad forstår vi ved livslang læring?	10
1.5. Meddelelsens opbygning	10
2. Sammenhængende og omfattende strategier for livslang læring	11
3. Prioriterede indsatsområder	18
3.1. Værdsættelse af læring	18
3.2. Information, vejledning og rådgivning	20
3.3. Investering af tid og penge i læring	21
3.4. De lærende og læringsmulighederne skal samles	24
3.5. Grundlæggende færdigheder	26
3.6. Innovativ pædagogik	27
4. Gennemførelse af dagsordenen	29
4.1. En ramme for livslang læring	29
4.2. Tidligere resultater på europæisk plan danner grundlag	30
4.3. Indikatorer	31
4.4. Processen skal holdes i gang	32
5. De næste skridt	33

Bilag

Bilag 1 – Forslag vedrørende forskning og evaluering

Bilag 2 – Ordliste

RESUMÉ

Det Europæiske Råd i Feira i juni 2000 opfordrede medlemsstaterne, Rådet og Kommissionen til inden for deres kompetenceområder at "identificere sammenhængende strategier og træffe praktiske foranstaltninger med det formål at give alle mulighed for livslang læring". Med dette mandat bekræftes det, at livslang læring er et centralt element i den strategi, som blev udformet i Lissabon, og som skal gøre Europa til det mest konkurrencedygtige og dynamiske videnbaserede samfund i verden.

Mennesker er det centrale i denne meddelelse. Over 12 000 borgere har bidraget til den høring, som indledtes med Kommissionens memorandum om livslang læring, der blev udgivet i november sidste år. Den feedback, der er kommet fra høringen, har kun alt for tydeligt fremhævet de kolossale udfordringer, der ligger forude. Økonomiske og sociale forandringer forbundet med overgangen til et videnbaseret samfund medfører både fordele for Den Europæiske Union og dens borgere – flere muligheder for kommunikation, rejser og beskæftigelse – og risici – ikke mindst i form af større skævheder og social udstødelse. Disse forandringer er af en sådan størrelsesorden, at en radikal, ny tilgang til uddannelse er påkrævet. Endvidere betyder det aktuelle usikre økonomiske klima, at livslang læring opnår fornyet vægt og betydning. De traditionelle politikker og institutioner bliver dårligere og dårligere rustede til at sætte borgerne i stand til at håndtere følgerne af globalisering, demokratiske ændringer, digital teknologi og ødelæggelser af miljøet. Imidlertid er mennesker, deres viden og kompetencer nøglen til Europas fremtid.

Et europæisk område for livslang læring

Denne meddelelse bidrager til skabelsen af et europæisk område for livslang læring, hvis mål er dels at sætte borgerne i stand til at bevæge sig frit mellem læringsmiljøer, job, regioner og lande, så deres viden og kompetence udnyttes bedst muligt, dels at opfylde Den Europæiske Unions og ansøgerlandenes mål og ambitioner om mere velfærd, rummelighed, tolerance og demokrati.

Denne udvikling vil blive fremmet ved at samle vigtige elementer af eksisterende processer, strategier og planer på europæisk plan under en ramme for livslang læring. Denne rammen må inkludere uddannelsespolitikken samt vigtige elementer af politikken for ungdom, beskæftigelse, social inddragelse og forskning. Dette indebærer ikke en ny proces og heller ikke en harmonisering af lovgivning. Der er snarere tale om et krav om en mere sammenhængende og økonomisk anvendelse af eksisterende redskaber og ressourcer, blandt andet ved hjælp af den åbne koordinationsmetode. For at nå de mål vedrørende et videnbaseret samfund, som blev opstillet i Lissabon, vil der blive etableret tætte forbindelser mellem det europæiske område for livslang læring og det europæiske forskningsrum, især med henblik på at øge unges interesse for en karriere inden for videnskab og teknologi.

Hvad er livslang læring?

Reaktionerne i forbindelse med høringen om memorandummet stillede krav om en bred definition af livslang læring, som ikke er begrænset til et rent økonomisk perspektiv eller til udelukkende voksenundervisning. Ud over at lægge vægt på læring fra førskolestadiet til efter pensionering bør livslang læring også omfatte hele spektret

af formel, ikke-formel og uformel læring. Høringen fremhævede også målsætningerne for læring, herunder aktivt borgerskab, selvrealisering og social integrering samt beskæftigelsesrelaterede aspekter. De principper, der ligger til grund for livslang læring og leder frem til en effektiv gennemførelse, lægger vægt på den lærendes placering i centrum, betydningen af lige muligheder og læringsmulighedernes kvalitet og relevans.

Sammenhængende og omfattende strategier for livslang læring

Medlemsstaterne har på Det Europæiske Råd i Feira og i forbindelse med den europæiske beskæftigelsesstrategi indvilget i at udvikle og gennemføre sammenhængende og omfattende strategier for livslang læring. I denne meddelelse angives byggestenene til disse strategier til støtte for medlemsstaterne og aktørerne på alle niveauer. Byggestenene kommer til at virke således, at der sker en gradvis integrering af de formelle læringsmiljøer, så alle får løbende adgang til læringsmuligheder af høj kvalitet. Det klare budskab er, at de traditionelle systemer skal ændres, så de bliver meget mere åbne og fleksible. Herved kan de lærende råde over deres egne læringsveje, som passer til deres behov og interesser, så de reelt har adgang til lige muligheder gennem hele livet. Byggeblokkene stemmer overens med de vurderingskriterier vedrørende livslang læring, som er anvendt i den fælles rapport om beskæftigelsen 2001.

Som den første byggesten er fastlagt en partnerskabsmodel. Alle relevante aktører, både inden for og uden for de formelle systemer, må arbejde sammen om strategier for en indsats ”på gulvet”. Dannelsen af et indblik i den lærendes behov, eller den potentielle lærendes behov, samt i virksomheders, lokalsamfundets, hele samfundets og arbejdsmarkedets behov er det næste skridt. Derefter kan der tages fat på spørgsmålet vedrørende tilstrækkelige midler, dvs. finansieringen og en effektiv og gennemsigtig fordeling af midlerne.

Det næste emne er spørgsmålet, hvordan læringsmulighederne kædes sammen med de lærendes behov og interesser, og hvordan man gør det lettere at få adgang ved at udvikle udbuddet, så alle kan deltage i læring hvor som helst og på et hvilket som helst tidspunkt. Her er det en klar nødvendighed, at den formelle sektor anerkender og værdsætter ikke-formel og uformel læring. Skabelsen af en læringskultur afhænger i sidste instans af, om læringsmulighederne kan øges, deltagerniveauet kan hæves, og efterspørgslen efter læring kan stimuleres. Endelig foreslås kvalitetssikrings-, evaluering- og overvågningsmekanismer for at sikre, at der hele tiden stræbes efter det optimale.

Prioriterede indsatsområder

Der foreslås en indsats, som er baseret på den europæiske dimension af livslang læring, samtidig med at den støtter strategierne på alle niveauer. Indsatsområderne anføres under de seks nøglebudskaber, som dannede grundlag for, og blev godkendt af, den europæiske høring.

En omfattende ny europæisk tilgang til værdsættelse af læring anses for at være en forudsætning for området for livslang læring, som bygger på den gældende ret til fri bevægelighed inden for EU. Forslagene fokuserer på identificering, vurdering og anerkendelse af ikke-formel og uformel læring og på overførsel og gensidig

anerkendelse af formelle eksamensbeviser og certifikater. Information, vejledning og rådgivning behandles hovedsagelig på europæisk niveau med forslag, der har til formål at lette adgangen til læring via instanser, som tilbyder vejledning af høj kvalitet.

Investering af tid og penge i læring er en betingelse for, at der kan ske de grundlæggende forandringer, som livslang læring kræver, især når det ses i sammenhæng med det krav til medlemsstaterne om at øge de generelle investeringer i uddannelse, som indgår i Lissabon-konklusionerne og i den europæiske beskæftigelsesstrategi. Der findes ingen nemme løsninger på, hvordan disse mål opnås. Det er nødvendigt med øgede investeringer og målrettet finansiering samt mekanismer, som kan øge de private investeringer. Forslag til, hvordan man fremmer og støtter lærende lokalsamfund, byer og regioner og giver arbejdspladser mulighed for at blive lærende organisationer, anses for at være centrale metoder til at bringe læring og lærende tættere sammen. Der lægges ligeledes vægt på udviklingen af lokale læringscentre.

Som et supplement til det arbejde, der blev påbegyndt i Lissabon og Stockholm vedrørende de ”nye” grundlæggende færdigheder, udarbejdes forslag til, hvordan man sikrer alle borgere adgang til grundlaget for livslang læring i alle faser af livet og ikke kun i forbindelse med den obligatoriske skolegang. Endelig behandler forslag til innovativ pædagogik vægtskiftet fra tilegnelse af viden til udvikling af kompetence og de nye roller, dette skift giver lærere og lærende.

Gennemførelse af dagsordenen

Alle aktører opfordres til at arbejde i partnerskaber om gennemførelsen af dagsordenen: Kommissionen og de øvrige EU-institutioner, medlemsstaterne, EØS og ansøgerlandene, arbejdsmarkedets parter, NGO'er og internationale organisationer (f.eks. Europarådet, OECD og UNESCO). Gennemførelsen vil foregå via eksisterende processer, programmer og instrumenter og inden for rammen for livslang læring. Denne ramme vil kunne bruges til udveksling af god praksis og erfaringer og således også identificering af fælles problemer, idéer og prioriteter. Som en hjælp til dette arbejde vil Kommissionen oprette en database om god praksis, information og erfaringer med hensyn til livslang læring på alle niveauer.

Opfølgningen af rapporten om uddannelsessystemernes konkrete fremtidige mål bliver et af de vigtigste redskaber til et samarbejde på dette område, mens den europæiske beskæftigelsesstrategi fortsat vil fokusere på beskæftigelsesrelaterede aspekter af livslang læring. Fællesskabsprogrammer som Sokrates, Leonardo da Vinci og handlingsprogrammet for unge vil blive styrket på baggrund af denne meddelelse. Det vil også blive undersøgt, om det er muligt at give Den Europæiske Socialfond (ESF) og fællesskabsinitiativet EQUAL under ESF flere muligheder for at støtte gennemførelsen af strategierne.

Fremskridtene vil blive målt og overvåget ved hjælp af et begrænset antal indikatorer – eksisterende indikatorer eller indikatorer under udvikling samt et lille antal nye indikatorer. Gennemførelsen vil desuden blive overvåget af netværk og strukturer, både netværk og strukturer, som allerede er oprettet, f.eks. i forbindelse med høringsprocessen, og en gruppe på højt niveau af repræsentanter for ministerier med hovedansvar for livslang læring. Denne gruppe vil være med til at sikre

komplementariteten mellem de foranstaltninger, som udvikles inden for livslang læring, herunder gennemførelsen af arbejdsprogrammet for opfølgning af rapporten om uddannelsessystemernes konkrete fremtidige mål, og relaterede processer, strategier og planer på europæisk plan. De næste skridt bliver Rådets (uddannelse, ungdom samt arbejds- og socialministrene) godkendelse af de vigtigste principper og forslag under det spanske formandskab. Kommissionen vil også have et indlæg om livslang læring på Rådets forårsmøde i Barcelona den 15.-16. marts 2002.

1. INDLEDNING

Det Europæiske Råd i Lissabon i marts 2000 opstillede som et strategisk mål for Den Europæiske Union at blive det mest konkurrencedygtige og dynamiske videnbaserede samfund i verden. Målet blev bekræftet på Det Europæiske Råd i Stockholm i marts 2001. Centrale elementer i strategien for at nå dette mål var en tilpasning af uddannelsen, så hver enkelt borger kan tilbydes individuelt tilpassede læringsmuligheder i alle livets faser. Desuden fremme af beskæftigelsesegnethed og social integrering via investeringer i borgernes viden og kompetencer, skabelsen af et informationsamfund for alle og fremme af mobilitet.

1.1. Baggrund

Sammen med generelle økonomiske og samfundsmæssige tendenser som globalisering, ændrede familiestrukturer, demografiske ændringer og virkningerne af informationsamfundets teknologier giver det videnbaserede samfund Den Europæiske Union og dens borgere mange potentielle fordele såvel som udfordringer. Borgerne får umådelige nye muligheder, hvad angår kommunikation, rejser og beskæftigelse. For at kunne udnytte disse muligheder og deltage aktivt i samfundet er man nødt til hele tiden at tilegne sig viden og kompetence. Samtidig afhænger konkurrencefordele mere og mere af investeringer i humankapital. Viden og kompetence er derfor også en stærk drivkraft for økonomisk vækst. Det nuværende usikre økonomiske klima gør det så meget desto vigtigere at investere i mennesker.

Hvis man skal se på ulemperne, er der væsentlige risici og usikkerhed forbundet med det videnbaserede samfund, da det risikerer at medføre større skævheder og social udstødelse. Grundlaget for skævheder lægges allerede tidligt i livet, hvor deltagelsen i grunduddannelsen er en vigtig faktor. I 2000 havde kun 60,3% af alle mellem 25 og 64 år i EU gennemført mindst en uddannelse på sekundærniveau¹. En bedre uddannelse for de næste grupper af unge kan udligne betydelige uligheder, men næsten 150 millioner mennesker i EU uden denne grundlæggende uddannelse løber en større risiko for at blive marginaliseret.

Livslang læring har været genstand for politiske drøftelser og udvikling af politikker i mange år. Alligevel er behovet for, at borgerne erhverver den viden og de kompetencer, som er nødvendige for dels at få andel i det videnbaserede samfunds fordele dels møde de udfordringer, det fører med sig, større end nogensinde. Det er grunden til, at Det Europæiske Råd i Lissabon bekræftede, at livslang læring er en grundlæggende bestanddel i den europæiske sociale model, som prioriteres højt inden for den europæiske beskæftigelsesstrategi.

I økonomisk henseende er borgernes beskæftigelsesegnethed og tilpasningsevne af afgørende betydning for, at Europa fortsat kan arbejde hen imod at blive det mest konkurrencedygtige og dynamiske videnbaserede samfund i verden. Mangel på arbejdskraft og på kompetencer risikerer at begrænse Den Europæiske Unions kapacitet til yderligere vækst på alle punkter af den økonomiske cyklus. Derfor spiller livslang læring en central rolle, når man vil fjerne hindringerne for, at folk kan komme ind på arbejdsmarkedet, og hindringerne for fremskridt på arbejdsmarkedet. Bekæmpelse af ulighed og social udstødelse er en del af dette arbejde.

Livslang læring handler imidlertid om meget andet end økonomi. Den fremmer også de europæiske landes mål og ambitioner om at blive mere rummelige, tolerante og demokratiske og giver løfter om et Europa, hvor borgerne har muligheden og evnerne til at virkeliggøre deres ambitioner og deltage i opbygningen af et bedre samfund. En ny rapport fra OECD henviser til et stigende antal beviser på, at læring og investering i humankapital er forbundet med ikke kun større BNP, men også større deltagelse fra borgernes side, angiveligt større velbefindende og lavere kriminalitet².

Et højere uddannelsesniveau og vedvarende læring er, når alle har adgang hertil, med til at begrænse skævheder og hindre marginalisering. Dette rejser imidlertid grundlæggende spørgsmål med hensyn til, hvor vidt de traditionelle uddannelsessystemer er udrustede til at følge med denne udvikling. Data om deltagerne kaster lys over udfordringens omfang: Selv om Labour Force Survey er begrænset, hvad angår aldersdækning og former for læring, er det alligevel betegnende, at kun 8% af de 25–64-årige i EU ifølge undersøgelsen deltager i uddannelse – et tal, der ligger meget fjernt fra visionen om livslang læring for alle.³ I denne sammenhæng er der i Europa en voksende anerkendelse af, at der bør udformes og anvendes en helt ny synsvinkel på uddannelsespolitikken, som er baseret på livslang læring. Mens de traditionelle politikker har haft en tendens til at fokusere for meget på systemer og institutioner, lægger livslang læring vægten på mennesker og et kollektivt ønske om at skabe et bedre samfund. Livslang læring tager udbuddet af og efterspørgslen efter læringsmuligheder grundigt i betragtning. Begrebet værdsætter viden og kompetencer, som er opnået på alle felter af et moderne liv og derfor er relevante, når man skal klare sig i det moderne samfund. Hvis man ønsker en effektiv gennemførelse af livslang læring i EU, kræver det flere, bedre og mere ligeligt fordelte investeringer, især i betragtning af, at kun nogle få medlemsstater kan leve op til niveauet i Canada, Sydkorea, Norge og USA med hensyn til uddannelsesudgifter⁴.

Det er baggrunden for, at Det Europæiske Råd i Feira i juni 2000 opfordrede ”medlemsstaterne, Rådet og Kommissionen ... til inden for deres kompetenceområder at identificere sammenhængende strategier og træffe praktiske foranstaltninger med det formål at give alle mulighed for livslang læring”.⁵ Dette mandat tages op med denne meddelelse.

1.2. Den europæiske høring

I november 2000 udgav Kommissionen på grundlag af Det Europæiske År for Livslang Uddannelse i 1996⁶ og efterfølgende erfaringer vundet på europæisk og nationalt plan et ”Memorandum om livslang læring”. Det dannede grundlag for en europæisk høring, gennemført så tæt på borgerne som muligt, i overensstemmelse med Kommissionens mål om en reform af styreformerne i EU. Medlemsstaterne, EØS og ansøgerlandene gennemførte hver især en omfattende og vidtrækkende høring, der omfattede relevante organer i landene. Ansøgerlandene har været fuldt inddraget i og leveret et vigtigt bidrag til høringen, og de vil fortsat bidrage til udviklingen af livslang læring.

På EU-plan har Kommissionen hørt arbejdsmarkedets parter, Europa-Parlamentet, Det Økonomiske og Sociale Udvalg og Regionsudvalget samt gennemført en høring af det europæiske civilsamfund. Høringen kulminerede i en konference, der blev afholdt i Bruxelles den 10. september 2001. Kommissionen har også hørt forskellige internationale organisationer, først og fremmest Europarådet, OECD og UNESCO.

I alt omkring 3 000 individuelle svar blev sendt til Kommissionen, medlemsstaterne, EØS og ansøgerlandene samt til europæiske institutioner og organer, som repræsenterer civilsamfundet og arbejdsmarkedets parter. Omkring 12 000 borgere deltog i møder og konferencer, der blev afholdt som et led i processen⁷. Resultaterne af denne omfattende høring danner således et solidt grundlag for nærværende meddelelse.

1.3. Et europæisk område for livslang læring

Høringen fremhævede, at samarbejde og koordinering på dette område er af afgørende betydning. Det foregår allerede via flere separate, men indbyrdes supplerende processer, strategier og planer. Livslang læring er et tema, der går igennem alle disse initiativer, hvor spørgsmålet gribes an fra særlige vinkler. På grundlag af opfordringen fra Det Europæiske Råd i Lissabon vedtog Rådet (uddannelse) rapporten om uddannelsessystemernes konkrete fremtidige mål⁸. Kommissionen vedtog derefter, i september 2001, en rapport med et detaljeret arbejdsprogram for opfølgning af målrapporten⁹, som vil danne grundlag for en fælles rapport, der på opfordring af Det Europæiske Råd i Stockholm¹⁰ skal fremlægges på Det Europæiske Råds forårsmøde i 2002. Den europæiske beskæftigelsesstrategi¹¹ skitserer en horisontal målsætning med hensyn til livslang læring og indeholder specifikke retningslinjer, som fremhæver de beskæftigelses og arbejdsmarkedsrelaterede aspekter af livslang læring. Den europæiske social- og arbejdsmarkedspolitiske dagsorden¹² har til formål at mindske uligheder og fremme social samhørighed, blandt andet ved hjælp af livslang læring. Formålet med handlingsplanen for kvalifikationer og mobilitet¹³ bliver at sikre, at de europæiske arbejdsmarkeder er åbne og tilgængelige for alle i 2005. eLearning-initiativet¹⁴ (indgår i eEurope-handlingsplanen) søger at fremme en digital kultur og en mere udbredt anvendelse af informations- og kommunikationsteknologier (IKT-teknologier) inden for uddannelse. Endelig forsyner hvidbogen om ungdom Fællesskabet med en ramme for samarbejdet på det ungdomspolitiske område, idet den fokuserer på unges deltagelse, deres uddannelse, beskæftigelse og sociale integrering.

Disse forskellige grene har hver deres særlige karakteristika og mål, men bidrager samlet set til realiseringen af et europæisk område for livslang læring. For at fremme denne udvikling vil hele uddannelsesområdet blive samlet inden for en livslang læringsramme, hvor der er synergi med de relevante elementer af de øvrige processer, strategier og planer. Især vil det europæiske område for livslang læring - for at nå det mål om et videnbaseret samfund, som blev opstillet i Lissabon - blive knyttet tæt sammen med det europæiske forskningsrum, navnlig i forbindelse med meddelelsen om en mobilitetsstrategi for dette område¹⁵. En vigtig del af denne strategi for at udvikle humankapital kan være at fremme trans-europæiske netværk for viden og videnskab.

Målene for et europæisk område for livslang læring skal være dels at sætte borgerne i stand til at tage udfordringerne i det videnbaserede samfund op og bevæge sig frit mellem uddannelsesmiljøer, job, regioner og lande i deres søgen efter læring dels at arbejde for Den Europæiske Unions og ansøgerlandenes mål og ambitioner om at skabe mere velfærd, rummelighed, tolerance og demokrati. Det betyder konkret, at medlemsstaterne skal udvikle og gennemføre sammenhængende og omfattende strategier for livslang læring, ligesom det kræver en forenet indsats, som indledes på

europæisk plan i overensstemmelse med fælles prioriteter. Denne indsats bør både understøtte og tilføre medlemsstaternes arbejde større værdi.

1.4. Hvad forstår vi ved livslang læring?

Som udgangspunkt for høringsdebatten citerede memorandummet om livslang læring den definition af livslang læring, som blev formuleret i forbindelse med den europæiske beskæftigelsesstrategi¹⁶.

Under høringen fremkom især positive reaktioner på idéen om, at livslang læring bør omfatte alle læringsstadier og –former lige fra førskolestadiet til efter pensioneringen. Der blev dog udtrykt bekymring over, at definitionen lagde for stor vægt på beskæftigelses- og arbejdsmarkedsaspekterne af livslang læring. Med hensyn til specifikke angivelser af målene for livslang læring var reaktionerne stort set en gentagelse af memorandummet, idet der også blive angivet bredere aspekter som f.eks. den åndelige og kulturelle dimension af læring. Generelt set er der tilsyneladende enighed om følgende fire brede og gensidigt supplerende mål: selvrealisering, aktivt borgerskab, social inddragelse og beskæftigelsesegnethed/tilpasningsevne. Livslang læring fremmer denne brede vifte af mål, som det også fremgår af følgende udvidede definition, og alle henvisninger til livslang læring i denne meddelelse bør forstås på baggrund af denne definition:

”al læringsaktivitet, som man deltager i gennem hele livet, med det formål at fremme viden, færdigheder og kompetencer set i et personligt, borgermæssigt, socialt og/eller beskæftigelsesrelateret perspektiv”.

Denne brede definition sætter også fokus på hele spektret af formelle, ikke-formelle og uformelle læringsaktiviteter.¹⁷

I forbindelse med høringen foregik også en omfattende debat om de fundamentale principper, som ligger til grund for livslang læring. Et centralt kendetegn er placeringen af den lærende i centrum inden for formelle, ikke-formelle og uformelle læringsssammenhænge. Lige muligheder, både med hensyn til integrering af kønsaspektet og med hensyn til at gøre læring reelt tilgængelig for alle uden forskelsbehandling, er et yderst vigtigt anliggende, ikke mindst på grund af den måde, hvorpå viden og kompetencer indvirker på borgernes muligheder i livet. Reaktionerne fra høringen fremhævede også betydningen af høj kvalitet og relevans, idet investering af tid og penge i læring kun giver fuldt udbytte, hvis læringsbetingelserne og den politiske planlægning og de politiske systemer, der ligger til grund, er af høj kvalitet. Disse principper er en bred afspejling af de punkter, som blev opstillet i Rådets konklusioner efter Det Europæiske År for Livslang Uddannelse i 1996 og OECD's uddannelsespolitiske analyse 2001¹⁸. De præger begrebet livslang læring og giver dets gennemførelse form.

1.5. Meddelelsens opbygning

De følgende afsnit fokuserer konkret på praktiske foranstaltninger til gennemførelse af det europæiske område for livslang læring på alle niveauer. Som en hjælp til den politiske planlægning giver afsnit 2 en detaljeret beskrivelse af byggestenene til sammenhængende og omfattende strategier. I afsnit 3 foreslås prioriterede indsatsområder som støtte til disse strategier. Afsnit 4 vedrører gennemførelsen af

dagsordenen, som sker via en styrkelse af eksisterende processer, instrumenter og programmer og via udviklingen af indikatorer. Endelig angiver afsnit 5 de næste skridt, der skal tages.

2. SAMMENHÆNGENDE OG OMFATTENDE STRATEGIER FOR LIVSLANG LÆRING

Medlemsstaterne har efter Det Europæiske Råd i Feira og i forbindelse med den europæiske beskæftigelsesstrategi indvilget i at udvikle og gennemføre sammenhængende og omfattende nationale strategier for livslang læring. Selv om disse strategier er udformet i halvdelen af medlemsstaterne, er man stadig på et tidligt stadium, hvad angår gennemførelsen. I de medlemsstater, som ikke har overordnede strategier, ses en tendens til usammenhængende foranstaltninger¹⁹. Dette afsnit gør rede for de byggesten, som skal bidrage til udviklingen og gennemførelsen af strategierne. Afsnittets analyse er foretaget på baggrund af de reaktioner på memorandummet, som kom frem under høringen, samt medlemsstaternes nationale handlingsplaner for beskæftigelse og social integrering og andre input. Byggestenene er udformet i overensstemmelse med de fire målsætninger, aktivt borgerskab, personlig udvikling, beskæftigelsesegnethed og social integrering, samt de principper for livslang læring, som er beskrevet i afsnit 1.4.

Disse byggesten stemmer overens med de kriterier, som er anvendt i den fælles rapport om beskæftigelsen 2001 til at vurdere, hvorvidt medlemsstaternes strategier for livslang læring er tilstrækkeligt sammenhængende og omfattende. *Partnerskabsarbejde*, *Skabelse af en læringskultur* og *Stræben efter det optimale* vedrører indsatsen for at skabe sammenhæng, mens *Indblik i læringsbehovene*, *Lettere adgang* og *Tilstrækkelige midler* opfylder kravet om, at strategien skal være omfattende.

Byggestenene gælder primært for det nationale niveau og er derfor udformet, så de kan hjælpe medlemsstaterne med at opfylde deres forpligtelse til at udvikle og gennemføre sammenhængende og omfattende strategier. Den model, der her anbefales, kan dog anvendes på alle niveauer. Hvis strategier skal være sammenhængende, er det nemlig afgørende, at de forskellige niveauer, som de gennemføres på, supplerer hinanden. På denne måde inddrager byggestenene den europæiske dimension. Under den byggesten, der drejer sig om at opnå indblik i læringsbehovene, vil en vurdering af og udarbejdelse af prognoser vedrørende kompetencebehovene på de europæiske arbejdsmarkeder – som vil blive behandlet konkret i den kommende handlingsplan for kvalifikationer og mobilitet – for eksempel være relevant for det nationale og subnationale niveau. Samtidig vil arbejde i partnerskaber uundgåeligt omfatte samarbejde mellem aktører på nationalt og europæisk plan. EU-fonde vil have betydning for ressourcernes tilstrækkelighed på alle niveauer, og evalueringen af de nationale strategier vil fortsat finde sted i forbindelse med den europæiske beskæftigelsesstrategi.

Roller og ansvarsområder skal deles

Denne beskrivelse er kun vejledende: Aktørernes roller og ansvar varierer alt efter nationale og andre fremgangsmåder, systemer og sammenhænge. Partnerskaber inden for livslang læring på alle niveauer bør tage stilling til og udvikle disse roller og ansvarsområder på baggrund af de givne omstændigheder.

De offentlige myndigheder er ansvarlige for at stille de ressourcer til rådighed, som kræves til den obligatoriske uddannelse, og for at sikre alle borgere adgang til denne, ligesom de er ansvarlige for udbuddet af grundlæggende færdigheder efter den obligatoriske uddannelse og for, at der er muligheder for førskoleuddannelse og voksenundervisning. Desuden bør de gå i spidsen i udviklingen og gennemførelsen af strategier for livslang læring på alle niveauer. Heri indgår også borgernes ret til at råde over muligheder for at tilegne sig og ajourføre viden og kompetencer hele livet igennem (som anført i præamblen til Amsterdam-traktaten) med hjælp fra vejledningstjenester. De offentlige myndigheder er også ansvarlige for aktive arbejdsmarkedsforanstaltninger for ledige og for at fremme læring for alle, både inden for og uden for arbejdsmarkedet. Arbejdsgiverne har hovedansvaret for at sørge for udviklingen af deres arbejdsstyrkes kompetencer og påtager sig i stigende omfang bredere sociale ansvar, f.eks. ved at stille deres uddannelsesmuligheder og –ressourcer til rådighed for den bredere befolkning²⁰. Fagforeningerne forsyner i stigende grad deres medlemmer med læring og deltager i aktiviteter for at udbrede og fremme læring blandt såvel medlemmer som ikke-medlemmer. Sammen gennemfører arbejdsmarkedets parter den sociale dialog på alle planer og indgår og gennemfører aftaler vedrørende uddannelse på arbejdspladsen. De forskellige former for læringsudbydere har et ansvar for kvaliteten og relevansen af deres læringsudbud og for sammenhængen med det generelle læringsudbud. Lokale og frivillige foreninger har enestående muligheder for at tilbyde målrettet læring, for at fremme læring blandt (potentielle) lærende og formulere deres behov og interesser. Alle aktører har et ansvar for at arbejde sammen om livslang læring – afspejlet i nedenstående byggesten om ”partnerskabsarbejde” – og for at støtte enkeltpersoner i at tage ansvar for deres egen læring.

En fremtrædende konklusion, der fremkom under høringen, og som går igennem alle byggestenene, var, at medlemsstaterne er nødt til at gennemføre grundlæggende ændringer af læringsystemerne, herunder grunduddannelsen, så alle får løbende adgang til læringsmuligheder af høj kvalitet. Feedback fra høringen har bekræftet behovet for en gradvis integration af de formelle læringsmiljøer, så de bliver mere åbne og fleksible. Herved kan de lærende råde over deres egne læringsveje, som passer til deres behov og interesser, så de har adgang til lige muligheder gennem hele livet.

Partnerskabsarbejde inden for hele læringspektret

Partnerskaber afspejler de fælles fordele af og det fælles ansvar for livslang læring. Fælles/koordinerede aktiviteter er ofte også bedst egnede til at blive tilpasset forskellige omstændigheder og er mere effektive, fordi de bygger på forskellige ekspertiser, styrker og ressourcer. Strategier for livslang læring bør samle, og støttes af, alle aktører.²¹

- Ligesom regeringerne bør fremme partnerskab på alle niveauer, nationalt såvel som regionalt og lokalt, bør de også gå i spidsen med et godt eksempel og sørge for effektiv koordinering og sammenhæng i ministeriernes politik.
- Partnerskaber på lokalt plan er af afgørende betydning for strategier for arbejde ‘på gulvet’. Partnerskaberne bør inddrage lokale myndigheder, skoler, universiteter, andre læringsudbydere og relaterede tjenester såsom informations-, vejlednings- og rådgivningstjenester, forskningscentre, virksomheder (som en del af deres sociale

ansvar), offentlige arbejdsformidlinger, NGO'er, som arbejder på lokalt plan (f.eks. frivillige og lokale organisationer), repræsentanter for bestemte grupper af (potentielle) lærende²² og aktører, som beskæftiger sig med spørgsmål vedrørende kønnenes ligestilling.

- Arbejdsmarkedets parter bør inddrages og spille en aktiv rolle, hvis det er relevant, eftersom de har flere roller som både ”forbrugere”, investorer, forhandlere og udbydere af læring.
- Bestræbelserne på at realisere livslang læring bør støttes på europæisk plan, bl.a. ved at dele idéer, erfaring og god praksis og med aktiviteter for at etablere et europæisk område for livslang læring (se afsnit 3 og 4).

Indblik i læringsbehovene

En forståelse af borgernes, lokalsamfundenes, samfundets og arbejdsmarkedets behov for læring bør danne grundlag for enhver strategi for livslang læring, og en sådan forståelse bør bygge på dokumentation fra det lokale niveau. Dette er en forudsætning for, at man kan opnå resultater med en model, hvor den lærende er i centrum, og en forudsætning for, at man kan sikre lige muligheder. Arbejdet bør her koncentreres om:

- Behovene, hvad angår læse- og regnefærdigheder, IKT-færdigheder og andre grundlæggende færdigheder²³: grundlaget for videre læring, som der ofte vil være behov for at ajourføre flere gange senere i livet. De borgere/grupper, som er mest fremmedgjorte over for læring, kan have forskellige behov og interesser og kræve særligt tilpassede foranstaltninger.
- Behandling af livslang lærings indvirkninger på læringsformidlere²⁴ såsom lærere, undervisere, voksenundervisere og vejledere. Strategierne for livslang læring og partnerskaberne bør behandle deres rolle og støtte dem i tilpasningen.
- Generelle arbejdsgiverbehov og SMV'ers særlige behov, da disse beskæftiger en betydelig andel af EU's arbejdsstyrke, men ofte har svært ved at skaffe midler og tid til uddannelse og ved at finde frem til uddannelse, som er relevant for deres behov. I denne forbindelse er det vigtigt at motivere arbejdsgiverne.
- Forståelse af (potentielle) lærendes interesser, afspejlet i undersøgelser, evalueringer, feedback fra vejledningsundersøgelser og høringer, data om skævheder med hensyn til læringsdeltagelse (f.eks. kønssammensætningen inden for IKT-læring).
- Hensyn til det videnbaserede samfunds konsekvenser for de lærendes behov (nye grundlæggende færdigheder, bl.a. iværksætterkultur, videnskab og teknologi) og for arbejdsmarkedets behov (det kan f.eks. være vigtigt at udarbejde prognoser for kompetencer for at undgå, at der opstår mangler, og at opdatere færdigheder hos folk, som allerede er på arbejdsmarkedet, for at undgå, at de udstødes).

Tilstrækkelige midler

Hvis visionen om livslang læring for alle skal realiseres, med de grundlæggende ændringer, hvad angår tankegang, systemer, strukturer og arbejde, dette indebærer, er det nødvendigt at hæve investeringsniveauet, således som der også stilles krav om i

konklusionerne fra Lissabon og den europæiske beskæftigelsesstrategi. Midlerne bør fordeles, så de er effektive og skaber resultater²⁵. Dette betyder navnlig, at:

- Det generelle niveau med hensyn til offentlige og private investeringer skal hæves. Ansvar for disse stigninger bør fordeles mellem regering, offentlige myndigheder, arbejdsgivere, arbejdsmarkedets parter og enkeltborgere.
- Der skal stilles tilstrækkelige ressourcer til rådighed, og/eller eksisterende ressourcer skal omkanaliseres, inden for hele spektret af formel, ikke-formel og uformel læring, også på førskoleniveau. Gennemsigthed i forbindelse med fordelingen af ressourcerne er ligeledes afgørende, hvis erklærede prioriteter skal respekteres i forbindelse med finansieringen.
- Det er nødvendigt med nye indfaldsvinkler til investering, som tager højde for den nye type viden og de nye typer kompetencer, som udviklingen af det videnbaserede samfund stiller krav om, både med hensyn til (potentielle) lærende og uddannelsesformidlere. Skattemæssige og andre incitamenter til læring er modeller, som bør udvikles for alle borgere inden og uden for arbejdsmarkedet.
- De øgede investeringer skal i passende grad suppleres med strategier på lokalt plan, så den maksimale effekt opnås.
- Nye opgaver og roller samt spørgsmålet, hvordan man får nyt personale til undervisningssektoren på alle niveauer og undgår, at folk forlader denne, bør tages op, især på baggrund af prognoser for behovet for nyt personale.

Lettere adgang til læringsmuligheder

Adgang til læring bør gribes an fra to vinkler: Det nuværende udbud skal gøres mere synligt, fleksibelt, integreret og effektivt, samtidig med at der udvikles nye læringsprocesser, -produkter og -miljøer.²⁶ Strategierne skal også tage spørgsmål vedrørende lige muligheder op (f.eks. lighed mellem kønnene) og en målrettet indsats for særlige grupper, så man sikrer, at mulighederne for livslang læring virkelig er tilgængelige for alle, især for folk med en særlig risiko for udstødelse, det kan være folk med en lav indkomst, handicappede, etniske minoriteter og indvandrere, unge, der er gået tidligt ud af skolen, enlige forældre, arbejdsløse, forældre, der vender tilbage til arbejdsmarkedet, arbejdstagere med et lavt uddannelsesniveau, folk uden for arbejdsmarkedet, ældre borgere (også ældre arbejdstagere) og tidligere straffede. Den målrettede indsats bør ikke kun være rettet mod folk i ugunstigt stillede byområder og deres behov, men også mod folk i landdistrikter, som kan have særlige læringsbehov. De centrale punkter i denne forbindelse er:

- Sociale, geografiske, psykologiske og andre hindringer skal fjernes ved for eksempel at fremme IKT, læring på arbejdspladsen og lokale læringscentre, så læringen kan foregå på det tidspunkt, i den hastighed og på det sted, der passer til folks andre gøremål.
- Inden for den formelle sektor skal kravene med hensyn til optagelse, forløb og anerkendelse tilpasses, så de tager højde for ikke-formel og uformel læring.
- Det generelle udbud skal suppleres med særligt tilpassede foranstaltninger, især for grundlæggende færdigheder, som er målrettet mod specifikke individuelle behov.

Der bør være specialister til rådighed, så uopfyldte behov kan opfyldes, for eksempel kan højere læreanstalter tilskyndes til at arbejde med personer, som risikerer at blive udstødt.

- Arbejdsmarkedets parter bør arbejde sammen og samarbejde med andre aktører for at sikre, at tendensen til større fleksibilitet i arbejdets tilrettelæggelse er ledsaget af tilstrækkelige investeringer fra arbejdsgiverside i arbejdsstyrken – et centralt aspekt af kvalitet i arbejdet²⁷.
- Informations-, vejlednings- og rådgivningstjenester bør anerkendes som en vigtig kontaktflade mellem læringsbehov og læringsudbuddet. De har også stor betydning som en hjælp til de lærende, når de skal finde deres plads i læringssystemer, der bliver mere og mere komplekse.

Skabelse af en læringskultur

Strategier, som skal fremme en “læring for alle-kultur”, kræver direkte foranstaltninger for at motivere (potentielle) lærende og hæve det generelle deltagelsesniveau ved at gøre læring mere attraktiv med henblik på aktivt borgerskab, selvrealisering og/eller beskæftigelsesegnethed. Disse foranstaltninger bør omfatte:

- Værdsættelse og belønning af læring, især ikke-formel og uformel læring inden for alle sektorer, så dens egentlige værdi anerkendes. Belønning af læring kan også tilskynde de personer, som er mest fremmedgjorte over for læring, til at genoptage læring.
- Fremme af mere positive opfattelser af læring, samtidig med at der skabes større opmærksomhed, f.eks. via mediekampanjer, om retten til og fordelene ved læring fra en tidlig alder – på førskoleniveau, skoleniveau og højere uddannelsesniveau samt i ungdomsorganisationer og blandt den voksne befolkning²⁸.
- Hensigtsmæssig anvendelse af målrettet finansiering, pr-aktiviteter og andre metoder, f.eks. direkte henvendelser til (potentielle) lærende.
- Fremme af den rolle, som udbydere af information, vejledning og rådgivning kan spille, når de arbejder direkte sammen med frivillige/lokale organisationer om at øge kendskabet til de individuelle/socialle/økonomiske fordele af læring og tilskynde til at tænke i andre studiebaner og træffe ikke-traditionelle karrierevalg.
- Det bør gøres nemmere for virksomheder at blive lærende organisationer, hvor man lærer og udvikler sig i den givne arbejdssammenhæng til gavn for sig selv, hinanden og hele organisationen. Sådanne bestræbelser bør offentliggøres og anerkendes.
- Udbydere af offentlige tjenesteydelser, frivillige grupper og lokale grupper, arbejdsgivere samt fagforeninger bør tilskyndes til at udvikle og/eller fremme læringsmuligheder, der er specielt tilpasset deres lokalområder og interessegrupper, f.eks. handicappede.

Stræben efter det optimale

Strategierne skal indeholde mekanismer, som maksimerer kvaliteten af selve læringen, men også af de politiske processer, gennemførelsesprocesser og tjenester, der er forbundet med læring. Kvalitet er ikke kun en forpligtelse, men også en motiverende faktor, når enkeltpersoner, arbejdsgivere og andre træffer beslutning om at investere i læring. Mekanismerne bør omfatte:

- Ambitiøse mål for blandt andet deltagelse, finansiering, bibeholdelse og læringsresultater. Fremskridt hen imod disse mål bør overvåges med henvisning til prædefinerede indikatorer. Dataene bør opdeles efter køn og andre socioøkonomiske faktorer.
- Gode kvalitetssikringsværktøjer for formel og ikke-formel læring (f.eks. internationale og nationale standarder og retningslinjer, tilsynsordninger, kvalitetspræmier, finansielle redskaber).

- En evalueringspraksis, hvor det ud fra bestemte kriterier vurderes, hvor omfattende og sammenhængende selve strategierne er, samtidig med at der tages højde for nationale/fælles mål og vedtagne indikatorer²⁹.
- Regelmæssig vurdering/revision af strategier, så man bevarer relevansen, effektiviteten og komplementariteten med strategier på andre niveauer.

3. PRIORITEREDE INDSATSOMRÅDER

Hvert enkelt prioriteret indsatsområde er tæt forbundet med en række af de strategiske byggesten, som er beskrevet i det foregående afsnit, og de bidrager hver især til at opfylde de brede mål og principper, som er beskrevet i afsnit 1.4. De er udviklet på grundlag af feedback fra høringen, resultater og evalueringer af gældende politikker og instrumenter på EU-plan og Kommissionens egen politiske analyse. De er angivet under de seks ”nøglebudskaber”, som indgik som et centralt element i memorandummet. Budskaberne – som er tilført mindre ændringer for at tage højde for specifikke kommentarer – blev godkendt af høringen. Den rækkefølge, indsatsområderne er angivet i, afspejler det gennemførelsesniveau, som de skal støtte: De tre første vedrører primært den europæiske dimension af livslang læring, og de næste tre kræver en større inddragelse af aktører på nationalt, regionalt og lokalt plan med fyldestgørende støtte på europæisk plan. Bilag 1 indeholder flere forslag til støtte i forbindelse med forskning og evaluering.

3.1. Værdsættelse af læring

Disse forslag bidrager hovedsagelig til eller vedrører navnlig ”*skabelse af en læringskultur*”, ”*lettere adgang til læringsmuligheder*” og ”*stræben efter det optimale*”.

Skabelsen af en læringskultur kræver, at spørgsmålet, hvordan læring i formelle, ikke-formelle og uformelle sammenhænge værdsættes, gribes an ud fra en helhedssynsvinkel³⁰. Hvis borgerne skal kunne kombinere læring fra skoler, universiteter, faglige uddannelsesinstitutioner, arbejde, fritid og familiemæssige aktiviteter og bruge den til noget, forudsætter det, at alle former for læring kan identificeres, vurderes og anerkendes. Der er brug for en vidtfavnende ny tilgang til værdsættelsen af læring, så der bygges bro mellem forskellige læringsammenhænge og læringsformer, og det bliver nemmere for folk at finde deres egne læringsveje. Alle bidragene til høringen fremhævede, at fremskridt på dette område, især hvad angår ikke-formel og uformel læring, er et afgørende skridt hen imod et europæisk område for livslang læring, som bygger på den gældende ret til fri bevægelighed inden for Den Europæiske Union, og gør borgerskabsbegrebet mere håndgribeligt.

Der er allerede gjort et væsentligt stykke arbejde på nationalt og europæisk plan for at lette overførslen og den gensidige anerkendelse af formelle kvalifikationer. For eksempel har Rådet og Europa-Parlamentet vedtaget en henstilling om mobilitet for studerende, personer under uddannelse, lærere og undervisere, og medlemsstaterne har tilsluttet sig en handlingsplan³¹. Desuden er der udarbejdet en række direktiver, som skal garantere anerkendelsen af kvalifikationer, så man sikrer adgangen til regulerede erhverv i forskellige medlemsstater. Det har imidlertid ikke ført frem til en bred ramme, som kan støtte en generel overførsel af kvalifikationer og kompetencer, hverken mellem formelle uddannelsesniveauer eller på tværs af institutionelle grænser, sektorgrænser og nationale grænser. Det er af største betydning, at udbydere af læring, arbejdsgivere og arbejdsmarkedets parter inddrages i udviklingen af redskaber til værdsættelse af læring, og at alle involverede, herunder de enkelte brugere, råder over gyldige, pålidelige og legitime metoder og systemer. Der bør også indføres redskaber, som borgerne – unge såvel som voksne – kan anvende til at

præsentere deres kvalifikationer og kompetencer hvor som helst i Europa på en gennemsigtig måde.

Værdsættelse af formelle eksamensbeviser og certifikater

- Kommissionen, medlemsstaterne og arbejdsmarkedets parter vil sammen undersøge, hvordan frivillige minimumsstandarder for kvalitet inden for uddannelse kan anvendes, og hvilken karakter de bør have. Sådanne standarder vil, hvis de udvikles inden for en peer review-model, øge de nationale uddannelsessystemers gennemsigtighed og sammenhæng og skabe et stærkere grundlag for gensidig tillid og anerkendelse af kvalifikationer³².
- Kommissionen vil inden udgangen af 2002 udarbejde en vejledning, med en tilhørende ordliste, i fællesskabsinstrumenter, som vedrører gennemsigtigheden af eksamensbeviser og certifikater, så det bliver nemmere at finde frem til og gøre brug af disse (f.eks. det europæiske meritoverførselssystem, tillæg til eksamensbeviser og certifikater, EUROPASS, den europæiske formular for curriculum vitae, diverse internet-tjenester)³³.
- Kommissionen stiller inden udgangen af 2001 forslag om et mere ensartet, gennemsigtigt og fleksibelt system for erhvervsmæssig anerkendelse (inden for de regulerede erhverv). Medlemsstaterne bør, i samarbejde med Kommissionen, sørge for, at borgerne har adgang til ajourførte og relevante oplysninger om disse direktiver og om anerkendelsesspørgsmål i det hele taget. Her bør europæiske netværk med nationale kontaktpunkter vedrørende erhvervsmæssig anerkendelse som NARIC³⁴ og NRCVG³⁵ spille en central rolle.
- Kommissionen vil, i samarbejde med medlemsstaterne og højere læreanstalter, aktivt støtte "Bologna-processen" inden for den højere uddannelse. Erfaringer fra denne proces vil blive anvendt som grundlag for at fremme et tættere samarbejde på andre områder, f.eks. erhvervsuddannelsen.
- Kommissionen vil, i tæt samarbejde med medlemsstaterne, højere læreanstalter, akademikerorganisationer og arbejdsmarkedets parter, støtte en frivillig udarbejdelse og anvendelse af europæiske eksamensbeviser og certifikater og de kriterier, de skal opfylde. Dette gælder både for initiativer inden for højere uddannelse og initiativer fra erhvervslivet.

Værdsættelse af ikke-formel og uformel læring; udveksling af erfaringer

- Kommissionen vil inden udgangen af 2002 indlede en systematisk udveksling af erfaringer og god praksis inden for identificering, bedømmelse og anerkendelse af ikke-formel læring. Det europæiske forum for erhvervs kvalifikations klarhed, som administreres af Kommissionen og CEDEFOP, bør stå for koordineringen af processen i tæt samarbejde med medlemsstaterne, arbejdsmarkedets parter, ikke-statslige organisationer, OECD, CEDEFOP, Eurydice og Det Europæiske Erhvervsuddannelsesinstitut.
- Medlemsstaterne bør sideløbende med indsatsen på europæisk plan inddrage alle relevante aktører, herunder udbydere af ikke-formel læring, arbejdsmarkedets

parter, repræsentanter fra det formelle uddannelsessystem (erhvervsuddannelse og højere uddannelse) og NGO'er, der repræsenterer marginaliserede grupper, i udviklingen af metoder og standarder for værdsættelse af ikke-formel og uformel læring.

- Kommissionen vil inden udgangen af 2003 på grundlag af den systematiske udveksling af erfaringer udarbejde en opgørelse over metoder, systemer og standarder til brug ved identificering, bedømmelse og anerkendelse af ikke-formel og uformel læring. Målgruppen for opgørelsen bliver det internationale og nationale plan, sektorplanen samt virksomheder. Kommissionen vil bruge denne opgørelse til at støtte og stimulere udviklingen af vurderingsmetoder og -standarder af høj kvalitet på europæisk og nationalt plan og på sektorplan.
- Medlemsstaterne vil blive opfordret til at tilvejebringe de retlige rammer, så der kan gennemføres en mere generel identificering, vurdering og anerkendelse af ikke-formel og uformel læring. Medlemsstaterne bør overveje individuel ret til vurdering.
- Medlemsstaterne bør tilskynde universiteter, uddannelsesinstitutioner og andre relevante organisationer (f.eks. forskningsinstitutioner) til systematisk at gennemføre foranstaltninger med henblik på vurdering og anerkendelse af ikke-formel og uformel læring.

Nye redskaber på EU-plan, som kan støtte værdsættelse af alle former for læring³⁶

- Kommissionen vil inden udgangen af 2002 udvikle et "porteføljesystem", som gør det muligt for borgerne på alle uddannelsesstadier at opstille deres kvalifikationer og kompetencer og fremlægge dem. Det baseres på de eksisterende erfaringer, bl.a. det europæiske curriculum vitae, (der kan bruges som et "sammendrag" af kvalifikationer og kompetencer), som Det Europæiske Råd i Lissabon anmodede om.
- Kommissionen vil inden 2003 i samarbejde med medlemsstaterne udvikle et "modulsystem" til akkumulering af kvalifikationer, så borgerne får mulighed for at kombinere uddannelse fra forskellige uddannelsesinstitutioner og lande. Systemet baseres på det europæiske meritoverførselssystem (ECTS) og EUROPASS³⁷.

3.2. Information, vejledning og rådgivning

Disse forslag bidrager hovedsagelig til eller vedrører navnlig "*lettere adgang til læringsmuligheder*", "*skabelse af en læringskultur*" og "*partnerskabsarbejde*".

Feedback fra høringen bekræftede, at information, vejledning og rådgivning bør spille en vigtig rolle både med hensyn til at gøre det nemmere at få adgang til læring og med hensyn til motivering af potentielle lærende. En åben dialog mellem vejledningssystemerne, udbuddet af livslang læring på alle niveauer og arbejdsmarkedsaktørerne er en forudsætning for, at det kan spille denne rolle. Vejledningstjenesterne bør fremme lige muligheder ved at være tilgængelige for alle borgere, navnlig borgere, som risikerer at blive udstødt, og være tilpasset deres behov via systemer, som er sammenhængende, konsekvente, gennemsigtige, uvildige og af høj kvalitet. IKT-baserede tjenester kan, i partnerskab med andre lokale tjenester,

f.eks. biblioteker, fungere som adgangspunkter. Systemerne skal også være fleksible og – set på baggrund af vejledningens betydning for selvrealisering – kunne tilpasses den enkelte lærendes ændrede behov samt arbejdsmarkedets og hele samfundets behov. Med dette for øje bør der foretages en evaluering af de eksisterende ressourcer for at sikre gennemsigtigheden og sammenhængen, ligesom der bør oprettes netværk af de pågældende tjenester, så man kan overvinde de eksisterende grænser. Høringen anbefalede partnerskab på europæisk plan for at forbedre udvekslingen af idéer og god praksis på området. Hvis man skal fremme et reelt aktivt borgerskab og mobilitet, kræver det, at vejlederne er fortrolige med andre landes uddannelses- og vejledningssystemer, arbejdsmarkedssystemer og programmer.

Styrkelse af den europæiske dimension af information, vejledning og rådgivning

- Kommissionen vil inden 2002 oprette en internetportal om læringsmuligheder, hvor man kan få information om livslang læring i medlemsstaterne og ansøgerlandene. Kommissionen opfordrer medlemsstaterne til at sørge for relevante nationale online-databaser, som kan forbindes med hinanden via portalen³⁸.
- Kommissionen vil inden udgangen af 2002 oprette et europæisk vejledningsforum med deltagelse af repræsentanter for alle relevante aktører. Dette sker for at fremme dialog og udveksling af god praksis og for at finde løsninger på fælles problemer. På grundlag af den vejledningsundersøgelse, som gennemføres i medlemsstaterne og ansøgerlandene i samarbejde med OECD, bør dette forum skabe en fælles forståelse af de grundlæggende begreber og grundprincipperne inden for vejledning. Det bør derefter fokusere på særlige emner såsom udbuddets kvalitet, forbrugerinteresser/forbrugerindflydelse, effektiviteten af værktøjer og fremgangsmåder, erhvervsvejlederes uddannelse, og hvordan man bedst imødekommer behovene hos grupper, der risikerer at blive udstødt. Med henblik på udviklingen af fælles retningslinjer og kvalitetsstandarder for vejledning vil forummet også beskæftige sig med kvaliteten af vejledningstjenester og -produkter.
- Kommissionen vil inden udgangen af 2003 undersøge eksisterende europæiske netværk og strukturer inden for information, vejledning og rådgivning (f.eks. Euroguidance, EURES, Eurodesk, Fedora, EQUAL, mobilitetscentre for forskere) vedrørende både almen og faglig uddannelse med henblik på oprettelsen af en sammenhængende, tværfaglig livslang læringsramme, som omfatter disse netværks områder og aktiviteter³⁹.

3.3. Investering af tid og penge i læring

Disse forslag bidrager hovedsagelig til eller vedrører navnlig: *"tilstrækkelige midler"*, *"lettere adgang til læringsmuligheder"* og *"stræben efter det optimale"*.

Der var i forbindelse med høringen bred enighed om, at det generelle investeringsniveau bør være væsentligt højere for at leve op til de behov, som opstår i forbindelse med overgangen til det videnbaserede samfund, og at der bør være lige så stor fokus på udgifterne til læring som på udgifter til mere materielle former for kapital, ligesom der også bør aflægges regnskab for disse udgifter. Et centralt aspekt

af investering i livslang læring vil uden tvivl stadig være de offentlige udgifter, eftersom det formelle læringsudbud i skolen, erhvervsuddannelse, voksenuddannelse og højere uddannelse samt i stigende grad førskolesektoren fortsat bør være hovedhjørnестen i enhver strategi for livslang læring. Ansvar for at øge investeringerne ligger også hos arbejdsmarkedets parter, for eksempel hvad angår arbejdsgivernes ansvar for at sørge for passende adgang til læring. 35 timers læring om året pr. ansat kunne være en realistisk standard. Det er lige så vigtigt at sikre valuta for pengene og resultater af høj kvalitet som det er at sikre tilstrækkelige midler. Det er nødvendigt både at give folk større mulighed for at følge deres egne læringsveje og at skabe en læringskultur, og det betyder, at der bør tilføres flere midler til vejlednings- og rådgivningsområdet, ligesom der bør finansieres nye metoder til værdsættelse af læring og til at gøre læring tilgængelig i flere miljøer, hvor der også skal være passende faciliteter til rådighed (f.eks. børnepasningsfaciliteter). På samme måde er der brug for flere ressourcer inden for ikke-formel læring, især til voksenundervisning og lokale læringsudbud. Svarene fra høringen understregede behovet for at prioritere tildelingen af ressourcer til førskolebørns læring (for at begrænse senere uligheder og lægge et solidt grundlag for den videre læring), til lærere, undervisere og andre læringsformidlere (for at forberede dem til deres ændrede roller – se afsnit 3.6), og til ældres, herunder ældre arbejdstageres, læring (for at give dem mulighed for at deltage mere aktivt i samfundet og på arbejdsmarkedet og bl.a. spille en rolle ved at formidle læring fra den ene generation til den anden)⁴⁰. Det er ikke muligt at gribe sagen an med løsninger oppefra, hvis man vil have grundlæggende ændringer, samtidig med at man opfylder både behovet for at øge de generelle investeringer og behovet for at begrænse uligheder i ressourcetildelingen. Det skal træffes nogle svære valg.

Øgede og mere gennemsigtige investeringer

- Kommissionen opfordrer
  - Den Europæiske Investeringsbank til som led i sin politik for at fremme udviklingen af humankapital at søge at støtte gennemførelsen af livslang læring som beskrevet i denne meddelelse, f.eks. gennem finansiering af uddannelsesfaciliteter for lærere, lokale læringscentre, multimedieundervisningssoftware og –indhold samt uddannelsesprogrammer udviklet af virksomheder⁴¹.
  - Den Europæiske Bank for Genopbygning og Udvikling og Den Europæiske Investeringsbank til at investere i udvikling af livslang læring, for eksempel af infrastruktur og SMV'er, i de central- og østeuropæiske ansøgerlande.
  - Den Europæiske Investeringsfond til at undersøge, hvordan den bedst kan udnytte sine instrumenter til at sørge for, at der skabes venturekapitalfonde, som kan støtte udviklingen af humankapital med henblik på bl.a. at fremme SMV'ers adgang til læring.
- Medlemsstaterne bør opstille nationale mål med hensyn til en generel forøgelse af investeringerne i menneskelige ressourcer i overensstemmelse med konklusionerne fra Det Europæiske Råd i Lissabon og retningslinjerne for beskæftigelsen⁴². Opstillingen af disse mål bør foregå med gennemsigtighed med hensyn til, hvordan

ressourcerne fordeles, ligesom der bør tages hensyn til regeringernes, arbejdsgivernes, enkeltpersoners og andre aktørers respektive roller. Endvidere bør medlemsstaterne opstille mål med hensyn til øget deltagelse i videre- og efteruddannelse, hvor de angiver den forventede stigning i deltagelsen efter køn, aldersgruppe, uddannelsesniveau og målgrupper.

- Medlemsstaterne opfordres til i højere grad at gøre brug af Den Europæiske Socialfond (ESF) – som i forvejen er det vigtigste fællesskabsinstrument til finansiering af livslang læring – og fællesskabsinitiativet EQUAL som støtte til gennemførelsen af livslang læring, især i forbindelse med udviklingen af lokale læringspartnerskaber og –centre, samt støtte til læringsmuligheder på arbejdspladsen, adgang til grundlæggende færdigheder (blandt andet ved at give folk en ”ny chance”), og uddannelse af lærere, undervisere og andre læringsformidlere⁴³.
- Kommissionen vil udvikle indikatorer og andre redskaber til at måle ESF-programmers effekt på livslang læring og vil, som led i midtvejsevalueringen af fonden, der skal finde sted i slutningen af 2003, støtte evalueringen af livslang læringsaktiviteter, som gennemføres med støtte fra ESF.
- Arbejdsmarkedets parter opfordres til at indgå og gennemføre aftaler på alle passende niveauer om modernisering af arbejdets tilrettelæggelse⁴⁴ med henblik på at øge investeringer i livslang læring og give mere tid til læring. For eksempel bør de arbejde hen imod en anerkendelse af alle læringsaktiviteter, også ikke-formel og uformel læring, og integrere dette i alle aspekter af virksomhedernes politik og praksis vedrørende menneskelige ressourcer.

Incitamenter og muligheder for investeringer

- Kommissionen vil evaluere forskellige modeller af individuelle investeringsordninger (f.eks. ”individuelle læringskonti”) for at vurdere deres effekt på investeringerne, deltagelsen i læring og resultaterne af læring. Evalueringen vil tage fuldt højde for det arbejde, der er udført af OECD på området, og en evalueringsrapport vil foreligge inden udgangen af 2002.
- Kommissionen vil stille forslag om, at forskning inden for fordele, udgifter og udbytte i forbindelse med investeringer i læring, som er baseret på aktuel forskning⁴⁵, støttes inden for det sjette rammeprogram for forskning⁴⁶.
- Kommissionen vil på grundlag af oplysninger tilvejebragt af medlemsstaterne udarbejde en oversigt over skattemæssige incitamenter til læring, der finansieres af enkeltpersoner og virksomheder. Formålet er at identificere og indføre god praksis.

Investeringerne bør give udbytte og resultater af høj kvalitet

- Kommissionen vil inden udgangen af 2003 samarbejde med medlemsstaterne udvikle retningslinjer og indikatorer for kvalitetsmæssige aspekter af livslang læring⁴⁷ og støtte udviklingen af politikker i medlemsstaterne via udveksling af god praksis og peer review.

3.4. De lærende og læringsmulighederne skal samles

Disse forslag bidrager hovedsagelig til eller vedrører navnlig: ”skabelse af en læringskultur”, ”partnerskabsarbejde” og ”indblik i læringsbehovene”.

Den feedback, som blev givet i forbindelse med høringen, understregede vigtigheden af tilstrækkeligt mange åbne og fleksible uddannelses tilbud på lokalt plan, så der ikke er for stor afstand mellem læringen og de (potentielle) lærende, ligesom lokale vejledningstjenesters rolle som formidler i denne sammenhæng blev fremhævet. Her er det særligt nødvendigt at finde en balance mellem den ikke-formelle læring på arbejdspladsen og læringen i de sociale omgivelser/det sociale miljø, så balancen mellem målsætningerne for livslang læring, dvs. aktivt borgerskab, selvrealisering, beskæftigelsesegnethed og social integrering, afspejles. Mange rapporter omtalte værdien af de læringsmuligheder (ofte ikke-formelle eller uformelle), som findes på voksenundervisningsområdet og det frivillige område, blandt andet i NGO'er og lokale organisationer. For eksempel øger ikke-formelle uddannelsesprojekter på ungdomsområdet unges chancer for at deltage i samfundet og erhverve sig tolerante og demokratiske værdier. Hvis man vil fremme en læringskultur i Europa, er man nødt til at skabe lærende lokalsamfund, byer og regioner og oprette lokale multifunktionelle læringscentre⁴⁸. Den indkomne feedback fokuserede ligeledes meget på innovativ læring med den lærende i centrum og undervisningsmetoder samt på mulighederne for ved hjælp af IKT, og med passende støtte, at bringe læringen til den lærende. I denne meddelelse er IKT-relaterede emner behandlet i afsnit 3.6.

Fremme af og støtte til lærende lokalsamfund, byer og regioner og oprettelse af lokale læringscentre

- Medlemsstaterne opfordres til at udnytte de eksisterende ressourcer i form af skoler, voksenundervisnings- og højere uddannelsesinstitutioner, forskningsinstitutioner samt andre offentlige faciliteter, f.eks. biblioteker, som multicentre for livslang læring.
- Ungdomsorganisationer bør regelmæssigt synliggøre og gøre offentligheden bekendt med resultaterne af deres aktiviteter i form af ikke-formel og uformel uddannelse.
- Medlemsstaterne opfordres til i større omfang at gøre brug af Den Europæiske Regionaludviklingsfond (ERDF) og ESF til at støtte gennemførelsen af livslang læring ved at gøre fonden til en fast bestanddel af lokale og regionale udviklingsprogrammer og til at støtte arbejdstagernes bestræbelser på at forbedre deres IKT-færdigheder, navnlig i SMV'er.
- Kommissionen opfordrer Regionsudvalget, eventuelt med inddragelse af europæiske og nationale sammenslutninger på lokalt og regionalt plan, til at fremme gennemførelsen af livslang læring på lokalt og regionalt plan. Især bør de:
  - oprette forbindelser mellem lokale og regionale læringscentre i Europa via venskabsbyaftaler og anvende IKT til at udveksle erfaringer og bygge bro mellem alle former for læring;

- sammen med Kommissionen iværksætte en kampagne på lokalt og regionalt plan for at belønne og gøre offentligheden bekendt med de mest effektive tilgange til livslang læring.
- Kommissionen vil gennem sine programmer støtte oprettelsen af netværker mellem regioner og byer, som har udviklet gode strategier for livslang læring. Dette sker for at fremme udveksling af erfaringer og god praksis.

Det er af afgørende betydning, at der gøres en mere aktiv indsats for udviklingen af læring på arbejdspladsen, og at virksomheder og andre foretagender bliver lærende organisationer. Arbejdsmarkedets parter har en central rolle i bestræbelserne på at virkeliggøre denne vision og på at sikre lige muligheder og adgang til læring på virksomhedsniveau for alle ansatte, samtidig med at behovet for at forene arbejdsliv, familieliv og andre plejemæssige forpligtelser imødekommes. Det er især vigtigt at få indsigt i SMV'ers læringsbehov, da læringen her typisk finder sted i en ikke-formel eller uformel sammenhæng⁴⁹. Udbuddet bør være fleksibelt, af høj kvalitet og tilpasset de enkelte firmaer. Udbydere af læring, f.eks. højere læreanstalter, bør tilbyde undervisning, som er tilpasset deres særlige behov, og SMV'erne er nødt til selv at undersøge til bunds, hvordan de kan fremme adgangen til læring (f.eks. i partnerskab med andre virksomheder via læringsnetværk og kompetencedeling og i samarbejde med vejledningstjenester). Kommissionens meddelelse "Hjælp til digitalisering af små og mellemstore virksomheder" bidrager i denne sammenhæng til at forsyne SMV'er med IKT-færdigheder⁵⁰.

Fremme af og støtte til læring på arbejdspladsen – også i SMV'er

- Arbejdsmarkedets parter, på alle niveauer, opfordres til at aftale, at hver enkelt medarbejder bør have en individuel uddannelsesplan, som er udarbejdet på grundlag af en vurdering af hans/hendes individuelle kompetencer, og som stemmer overens med planer for udviklingen af menneskelige ressourcer. Planerne bør tage fuldt højde for SMV'ernes særlige behov og vilkår, og der bør indgå ekspertrådgivning om, hvordan man vurderer kompetence- og læringsbehov. Arbejdsmarkedets parter bør også bidrage til at skabe større opmærksomhed om betydningen af læring og tilskynde samt uddanne virksomhedernes ansatte og ledelse til at fungere som formidlere af læring eller vejledere for andre.
- Kommissionen opfordrer de europæiske arbejdsmarkedsparter til i forbindelse med den sociale dialog at udfærdige en ramme, hvori indgår fælles mål, så man kan fremme livslang læring på alle planer, navnlig virksomhedsplan. Kommissionen anmoder arbejdsmarkedets parter om at fremme en sådan ramme på nationalt plan via deres respektive organisationer og i overensstemmelse med national praksis.
- Kommissionen vil inden starten af 2003 indføre en pris til virksomheder, der investerer i livslang læring. Formålet er at belønne og skabe offentlig omtale af god praksis på området⁵¹.

3.5. Grundlæggende færdigheder

Disse forslag bidrager hovedsagelig til eller vedrører navnlig: ”indblik i læringsbehovene”, ”skabelse af en læringskultur” og ”lettere adgang til læringsmuligheder”.

Det Europæiske Råd i hhv. Lissabon og Stockholm understregede vigtigheden af at forbedre grundlæggende færdigheder ved hjælp af hensigtsmæssige politikker for uddannelse og livslang læring. Grundlæggende færdigheder er basisfærdighederne læsning, skrivning og regning, desuden færdigheder i at lære at lære samt de nye færdigheder, som blev opstillet i Lissabon – IT-færdigheder, fremmedsprog, teknologisk kultur, iværksætterkultur og sociale færdigheder. Feedback fra høringen understregede, hvor vigtigt det er at erhverve grundlæggende færdigheder, så folk kan lære mere, og så de har et grundlag for selvrealisering, aktivt borgerskab og beskæftigelsesegnethed, navnlig i betragtning af de krav der stilles af det videnbaserede samfund, som er ved at opstå. Staten skal sørge for grundlaget for livslang læring med den obligatoriske skoleuddannelse, men voksne, som er gået ud af skolen uden de nødvendige læse-, skrive- og regnekundskaber samt andre grundlæggende færdigheder bør også opmuntres til at deltage i kompenserende læring.

Indholdet af pakken af grundlæggende færdigheder

- Kommissionen vil opfordre den ”undergruppe”, som blev oprettet på grundlag af rapporten om uddannelsessystemernes konkrete fremtidige mål, til også at behandle erhvervelsen af grundlæggende færdigheder uden for de formelle uddannelsessystemer samt voksnes tilegnelse af grundlæggende færdigheder, motivation til at lære, og hvordan grundlæggende færdigheder, navnlig sociale og personlige færdigheder, IKT-færdigheder og videnskabelige færdigheder, kan indgå i curricula vitae, uden at de bliver for omfattende⁵².

Grundlæggende færdigheder skal gøres reelt tilgængelige for alle, navnlig for folk med dårlige skolekundskaber, unge, der er gået tidligt ud af skolen, og voksne lærende⁵³

- Chartret om grundlæggende rettigheder anerkender retten til uddannelse, herunder retten til gratis obligatorisk skolegang og adgang til erhvervsuddannelse og efter- og videreuddannelse⁵⁴. Medlemsstaterne bør gøre denne rettighed mere konkret og overveje at udvide retten til obligatorisk skolegang til at omfatte fri adgang til grundlæggende færdigheder for alle borgere uanset alder.
- Medlemsstaterne bør sikre, at unge erhverver IT-kundskaber som en del af den obligatoriske uddannelse, ligesom de bør lade initiativer vedrørende IT-kundskaber omfatte borgere, som risikerer at blive udstødt⁵⁵. Medlemsstaterne bør give mulighed for, at ledige kan få et anerkendt certifikat for grundlæggende IKT-færdigheder.
- Arbejdsmarkedets parter opfordres til at indgå aftaler om at fremme adgangen til læringsmuligheder, især for arbejdstagere med begrænsede færdigheder og ældre arbejdstagere, således at målsætningen om at give alle arbejdstagere mulighed for

inden 2003 at erhverve sig læse- og skrivefærdigheder, der svarer til informationssamfundet, kan opfyldes⁵⁶.

- Kommissionen opfordrer NGO'er på europæisk plan til at identificere de faktorer, som hindrer eller fremmer erhvervelsen af grundlæggende færdigheder og deltagelse i almen livslang læring for borgere, som risikerer at blive udstødt. Dette kunne danne grundlag for udviklingen af en hensigtsmæssig politisk respons på det relevante niveau, blandt andet "fleksibel læring", målrettet indsats med den lærende i centrum, støtte til uddannelsesprojekter i lokalsamfundet for folk fra dårligt stillede befolkningsgrupper og kvarterer og pasningsfaciliteter til børn og andre, som forsørgeres af deltagerne.

3.6. Innovativ pædagogik

Disse forslag bidrager til eller vedrører: "*indblik i læringsbehovene*", "*partnerskabsarbejde*" og "*stræben efter det optimale*"

I den feedback, der blev givet under høringen, fremhæves skiftet fra "viden" til "kompetence" og fra undervisning til læring, hvorved den lærende sættes i centrum. Et sådant skift indebærer, at man allerede på førskolestadiet "lærer at lære". Som lærende bør man så vidt muligt aktivt søge at tilegne sig og udvikle viden og kompetencer. Det er nødvendigt med forskellige metoder afhængigt af den lærendes situation, formidleren af læringen og rammerne (f.eks. lokale centre, arbejdspladsen, hjemmet). Arbejdsbaseret læring, projektorienteret læring og læring tilrettelagt som "studiekredse" er meget anvendelige modeller. Nye undervisnings- og læringsmetoder sætter spørgsmålstegn ved læreres, underviseres og andre læringsformidlers traditionelle roller og ansvar. Derfor er det yderst påkrævet at udvikle deres uddannelse, også i multikulturelle kompetencer, for at sikre, at de er i stand til og motiveret til at møde de nye udfordringer og således også til at fremme tolerance og demokratiske værdier. Dette bør også omfatte yderligere reformer og forbedringer af pædagogiske modeller inden for formel såvel som ikke-formel læring. Med en udveksling af erfaringer mellem skoler, voksenundervisningsorganisationer og frivillige organisationer, centre for etniske minoriteter, universiteter og virksomheder kan der skabes indblik i læringsbehovene på dette område. Højere læreanstalter og forskningsinstitutioner bør for eksempel indlede eller intensivere forskning og undervisning inden for livslang læring. Alle de indkomne bidrag anerkender, at IKT-støttet læring indeholder vide muligheder for nytænkning og ændringer, hvad angår læringsprocesser, idet det dog samtidig anerkendes, at ny teknologi risikerer at skabe en "digital kløft". I forbindelse med koordineringen af medlemsstaternes tilpasning af uddannelsessystemerne til informationssamfundet tager eLearning-initiativet sammen med eLearning-handlingsplanen en række vigtige spørgsmål op inden for dette område⁵⁷. Mange rapporter gør opmærksom på, at IKT-baseret læring bør kombineres med andre mere sociale læringsformer (f.eks. læring i grupper, læring i familien og læring på arbejdspladsen i form af vejledning eller samarbejde) og med tilbud om regelmæssig individuel og teknisk støtte. I et hastigt voksende marked er læringsmaterialets, læringsudbydernes og læringsprocessernes kvalitet og relevans af betydning, navnlig af hensyn til forbrugerbeskyttelse, motivation og effektiv udnyttelse af ressourcer⁵⁸.

Nye undervisnings- og læringsmetoder og læreres, underviseres og andre læringsformidlers nye rolle

- Kommissionen vil via programmerne Sokrates og Leonardo da Vinci støtte udviklingen af et netværk for læreres og underviseres uddannelse. Netværket baseres på eksisterende netværk, f.eks. i CEDEFOP, og får til formål at analysere og udveksle innovative erfaringer inden for formelle og ikke-formelle sammenhænge, samtidig med at det skaber mulighed for overførsel inden for Fællesskabet. Det vil også bidrage til at skabe en fælles referenceramme for læreres og underviseres kompetencer og kvalifikationer og tage udfordringerne i forbindelse med IKT-baseret læring op. Medlemsstaterne, lokale og regionale myndigheder, udbydere af læring, repræsentanter for lærere og NGO'er, også NGO'er, der arbejder med ungdomsuddannelse uden for skolen, bør bidrage ved at stille udviklingsmuligheder til rådighed for læringsformidlere fra andre medlemsstater og ansøgerlandene. Der vil blive lagt særlig vægt på forbedring af uddannelsen på områder som voksenundervisning, hvor en formel uddannelse af lærerne endnu ikke er et krav i alle medlemsstaterne, og hvor behovet for at forbedre undervisningskvaliteten derfor prioriteres særlig højt.
- I betragtning af den betydning, ikke-formel og uformel læring tillægges, bør læringsformidlers arbejde støttes. Arbejdsmarkedets parter, NGO'er (f.eks. ungdomsorganisationer) m.fl. bør i samarbejde med Kommissionen og medlemsstaterne indlede en systematisk udveksling af erfaringer på området.
- Kommissionen vil foreslå, at forskning og forsøg med, hvordan vi lærer i formelle, ikke-formelle og uformelle læringsammenhænge, og hvordan IKT kan integreres i disse læringsprocesser, støttes under det sjette rammeprogram for forskning, gennem Leonardo da Vinci-programmet, Sokrates-programmet og handlingsprogrammet for unge samt pilotaktionerne under eLearning-initiativet, programmet for informationssamfundsteknologier⁵⁹ og fællesskabsinitiativet EQUAL. Dette vil kunne fremme udviklingen af virkningsfulde og effektive pædagogiske løsningsmodeller for forskellige grupper af lærende, herunder underrepræsenterede grupper/ikke-traditionelle lærende.⁶⁰
- Kommissionen vil inden udgangen af 2003, i samarbejde med medlemsstaterne, arbejdsmarkedets parter og internationale NGO'er, udforme europæiske kvalitets anbefalinger beregnet for lærende organisationer uden for den formelle uddannelse, som kan anvendes på frivillig basis. Organisationer, der følger anbefalingerne, bør tildeles et europæisk mærke.

IKT muliggør og støtter livslang læring

- Kommissionen vil i tæt samarbejde med medlemsstaterne undersøge, hvad man på nationalt plan gør for at indføre kvalitetsstempler for IKT-baseret lærings- og undervisningsmateriale, navnlig software, så der eventuelt kan udvikles stempler på EU-plan, som sikrer sammenhæng og forbrugerbeskyttelse.
- Kommissionen vil fortsat støtte projekter under programmerne Sokrates og Leonardo da Vinci og eLearning-initiativet med henblik på udvikling af IKT-

baseret læring med en europæisk dimension, f.eks. via oprettelsen af tværnationale ”virtuelle studiekredse”.

4. GENNEMFØRELSE AF DAGSORDENEN

4.1. En ramme for livslang læring

Medlemsstaterne har det fulde ansvar for indholdet og tilrettelæggelsen af deres egne uddannelsessystemer⁶¹, og det er ikke EU's opgave at harmonisere lovgivningen på disse områder. Samtidig er der dog konkrete politiske funktioner vedrørende livslang læring, som behandles på EU-plan. Ud over at gennemføre en politik for erhvervsuddannelse⁶² giver traktaten Fællesskabet en vigtig rolle i indsatsen for at forbedre uddannelsens kvalitet via et europæisk samarbejde på området. Den Europæiske Union har en særlig rolle i forbindelse med: borgerskab, fri bevægelighed med henblik på enten læring eller beskæftigelse, udvikling af de europæiske arbejdsmarkeder⁶³ og koordinering af beskæftigelsespolitikken og politikken for social integrering. Uddannelse og arbejde på tværs af grænserne er – for nogle borgere – allerede en realitet. Til trods herfor møder folk stadig hindringer for at lære, arbejde og bo i andre medlemsstater end deres egen.

Den Europæiske Union kan derfor spille en væsentlig rolle, ligesom et samarbejde mellem medlemsstaterne om at støtte og stimulere gennemførelsen af livslang læring i Fællesskabet kan betyde noget. Samtidig bør politiske interventioner tilpasses lokale og nationale forhold, da der er store variationer inden for uddannelses- og arbejdsmarkedssystemerne i Europa. Den vigtigste udfordring består derfor i at sikre, at medlemsstaterne fortsat har frie hænder til at udvikle deres egne sammenhængende og omfattende strategier samt udforme og forvalte deres egne systemer, samtidig med at de overordnet set bevæger sig i samme retning. Dette skal ske på en integreret, koordineret og økonomisk måde. På de områder, hvor EU ikke har lovgivningsmæssige beføjelser, og hvor traktatens mål ikke er omfattet af eksisterende traktatbaserede processer, vil følgende metoder, heriblandt den åbne koordinationsmetode, blive anvendt:

- fælles problemer, idéer og prioriteter identificeres via udveksling af viden, god praksis og erfaringer og ved hjælp af peer review, så der kan gøres en indsats i alle eller bestemte medlemsstater og/eller af EU-instrumenter og -processer
- politikker og systemer gøres mere gennemsigtige, så borgerne får fuld adgang og fuldt ud kan udnytte de institutioner og tjenester, der er til rådighed
- på europæisk plan sikres komplementaritet og synergi mellem de forskellige processer, strategier og planer, som vedrører gennemførelsen af livslang læring
- der skabes synergi mellem medlemsstaternes politik inden for livslang læring.

Kommissionen vil inden udgangen af 2003 udvikle en database om god praksis, information og erfaringer vedrørende vigtige aspekter af livslang læring på alle niveauer for at støtte gennemførelsen af livslang læring. Den vil ud fra klare kriterier udvælge tilfælde, som opstilles efter emne og aktører. Databasen vil ikke kun indeholde tilfælde, som udspringer af fællesskabsinstrumenter (uddannelses- og

ungdomsprogrammer, ESF, Regionaludviklingsfonden og fællesskabsinitiativer), men også tilfælde fra nationalt, regionalt og lokalt plan samt sektorplan, ikke-medlemsstater, internationale organisationer, arbejdsmarkedets parter og civilsamfundet. Databasen vil bygge på eksisterende initiativer, den vil være baseret på en dialog med alle aktører, være tilgængelig på internettet og blive ajourført og tilpasset aktuelle behov⁶⁴.

4.2. Tidligere resultater på europæisk plan danner grundlag

Gennemførelsen af livslang læring, herunder de prioriterede indsatsområder angivet i afsnit 3, sker gennem eksisterende processer, instrumenter og programmer⁶⁵:

- Arbejdsprogrammet for opfølgning af rapporten om uddannelsessystemernes konkrete fremtidige mål vil være et af hovedredskaberne til at styrke samarbejdet og udvekslingen af god praksis mellem medlemsstaterne inden for livslang læring.
- De prioriterede indsatsområder i denne meddelelse, som vedrører beskæftigelsesrelaterede aspekter, vil blive taget i betragtning under de kommende forhandlingsrunder i forbindelse med den europæiske beskæftigelsesstrategi og vil også blive behandlet i handlingsplanen om kvalifikationer og mobilitet. På samme måde vil de prioriterede indsatsområder, som vedrører aspekterne social integrering og lige muligheder inden for livslang læring, blive taget i betragtning under udviklingen af den europæiske social- og arbejdsmarkedspolitiske dagsorden.
- En lang række projekter og andre aktioner centreret om livslang læring vil blive gennemført og støttet via eksisterende fællesskabsprogrammer og -aktioner. Programmerne Sokrates, Leonardo da Vinci og handlingsprogrammet for unge spiller her en stor rolle. Kommissionen vil foretage en væsentlig styrkelse og udvidelse af de fælles aktioner, der støtter projekter, som falder inden for mere end et af disse programmer, og vil gøre det nemmere for NGO'er og SMV'er at deltage mere aktivt under disse programmer. Som et led i eLearning-handlingsplanen vil visse prioriteter desuden blive gennemført.
- Den Europæiske Socialfond er det vigtigste fællesskabsinstrument til finansiering af livslang læring. Den Europæiske Regionaludviklingsfond er også en vigtig finansieringskilde. Kommissionen vil i samarbejde med medlemsstaterne sikre, at revisionen af begge finansieringskilder i 2003 tager de prioriteter i betragtning, som er fastlagt i denne meddelelse, for så vidt angår livslang læring. Fællesskabsinitiativet EQUAL vil også spille en afgørende rolle i udviklingen af nye tilgange til livslang læring.
- Det sjette rammeprogram for forskning vil give nye muligheder for at styrke forskningen inden for livslang læring og således bygge videre på den indsigt, der er vundet på området under tidligere programmer. Denne forskning vil primært blive gennemført under prioritet 7 ("Borgere i et vidensamfund under udvikling")⁶⁶. (Prioriteter med hensyn til såvel forskning som den videre evaluering er angivet i bilag 1).

4.3. Indikatorer⁶⁷

Sammenlignelige informationer og statistiske måleredskaber er af stor betydning for udviklingen og gennemførelsen af sammenhængende og omfattende strategier for livslang læring. Statistikker og indikatorer udgør allerede på nuværende tidspunkt en vigtig del af eksisterende initiativer inden for livslang læring, hvor de bruges til at overvåge fremskridt både med hensyn til opnåelsen af fastlagte mål og gennemførelsen af politiske målsætninger.

Der foreligger allerede flere nøgleindikatorer. Meddelelsen fra 2001 om strukturelle indikatorer⁶⁸ foreslår tre indikatorer med relation til livslang læring. Indikatorerne vedrører⁶⁹ investering, deltagelse og unge, der er gået tidligt ud af skolen. Ud over disse fire indikatorer angiver yderligere fem indikatorer⁷⁰ foranstaltninger til overvågning af fremskridt inden for tre af de ovennævnte ”prioriterede indsatsområder”: *investering af tid og penge i læring, grundlæggende færdigheder og innovativ pædagogik*. (eLearning⁷¹ er særligt relevant for dette indsatsområde).

Det udvikles løbende yderligere indikatorer⁷² i forbindelse med den europæiske beskæftigelsesstrategi⁷³, den europæiske social- og markedspolitiske dagsorden⁷⁴, meddelelsen om kvalitet i arbejdet⁷⁵ og opfølgningen af rapporten om de konkrete fremtidige mål. Endvidere har arbejdsgruppen om vurdering af livslang uddannelse⁷⁶ skabt en overordnet ramme for udbygningen af de statistiske oplysninger inden for livslang læring og iværksat en proces med det formål at revidere statistiske metoder for at finde frem til supplerende kilder på området, som bør udvikles på EU-plan på kort og mellemlang sigt. Man har desuden, efter at have hørt eksperter fra 36 europæiske lande⁷⁷, identificeret områder, hvor der skal udvikles indikatorer vedrørende kvaliteten af livslang læring. Også indikatorgruppen under Beskæftigelsesudvalget udvikler fælles indikatorer for overvågningen af retningslinjerne i den europæiske beskæftigelsesstrategi.

Udviklingen af et begrænset antal indikatorer baseres på modellen, hvor den lærende er i centrum, hvad angår formel, ikke-formel og uformel læring. Det særlige formål med dette arbejde bliver at udfylde hullerne med hensyn til flere aspekter af livslang læring ved at foreslå indsamling af kvantitativ information direkte fra de lærende. Også udviklingen af kilder til kvalitativ information, navnlig inden for områder som vurdering og anerkendelse, information, vejledning og rådgivning og læreres og underviseres uddannelse⁷⁸, vil blive fremmet. Arbejdet vil supplere udviklingen af indikatorer vedrørende livslang læring med relation til beskæftigelseegnethed, tilpasningsevne og social integrering i forbindelse med den europæiske beskæftigelsesstrategi og den europæiske social- og arbejdsmarkedspolitiske dagsorden.

Den overordnede koordinering og sammenhæng i forbindelse med udviklingen af nye indikatorer vil i princippet ske under tilsyn af det netværk af ”undergrupper”, som blev dannet for at følge op på rapporten om uddannelsessystemernes konkrete fremtidige mål. ”Undergrupperne” kommer også til at spille en værdifuld rolle med hensyn til identificering af god praksis, som kan udbredes blandt medlemsstaterne.

Medlemsstaterne og andre europæiske lande opfordres til at støtte dette arbejde. Medlemsstaterne og andre europæiske lande bør navnlig i tilknytning til samarbejdet inden for EF’s statistiske system (ESS) stræbe efter at gøre deres egne statistiske

systemer og indikatorsystemer så sammenlignelige som muligt. Kommissionen vil under udviklingen af nye indikatorer støtte sig til eksisterende nationale og internationale kilder, især i samarbejde med OECD. Der vil blive gjort maksimalt brug af eksisterende kilder og strukturer inden for ESS og af andre ressourcer, herunder arbejdsgruppen om uddannelsesstatistikker, som vil være ansvarlig for tekniske aspekter, samt andre ressourcer.

4.4. Processen skal holdes i gang

Arbejdet for at skabe et europæisk område for livslang læring skal understøttes med innovative former for partnerskab, samarbejde og koordinering på alle niveauer mellem de aktører, som medvirker ved gennemførelsen. Den omfattende høring om memorandummet betød, at man for første gang kunne opstille en lang række koordinerings- og høringsstrukturer. Strukturerne repræsenterer et bredt spektrum af områder og interesser inden for livslang læring, ikke kun på EU-plan, men også i medlemsstaterne, EØS og ansøgerlandene, på regionalt plan og inden for og imellem europæiske NGO'er, andre repræsentanter for civilsamfundet og arbejdsmarkedets parter. Kommissionen foreslår, at man i overensstemmelse med dens hvidbog om nye styreformer i EU bygger videre på disse innovative og dynamiske strukturer for at sikre, at processen holdes i gang og bevarer den fremdrift, der siden memorandummet har været på alle planer:

- Udviklingen af en politik på EU-plan og koordineringen af nationale politikker kræver, at der oprettes en gruppe på højt niveau af ledende repræsentanter for ministerier med hovedansvar for livslang læring. Denne gruppe kan være med til at sikre, at der er komplementaritet mellem foranstaltninger, som er udviklet inden for livslang læring, herunder gennemførelsen af arbejdsprogrammet for opfølgning af rapporten om uddannelsessystemernes konkrete fremtidige mål, og relaterede processer, strategier og planer på europæisk plan. Derfor skal dens ansvarsområde omfatte alle aspekter af livslang læring (skoler, højere uddannelse, voksenundervisning, erhvervsuddannelse, ikke-formel ungdomsuddannelse osv.) Den gruppe af nationale ansvarlige for livslang læring, som blev oprettet i forbindelse med den europæiske høring, og de ”undergrupper”, som blev oprettet som led i opfølgningen af målrapporten, vil støtte den højtstående gruppe.
- Medlemsstaterne, EØS og ansøgerlandene bør forlænge og om nødvendigt styrke og udvide allerede eksisterende koordineringsstrukturer mellem ministerierne for at fremme den interne sammenhæng mellem politikker. Generelt set bør høringsnetværk om livslang læring på alle niveauer, dvs. nationalt, regionalt og lokalt, udnyttes som grundlag for og støtte til gennemførelsen.
- Kommissionen vil udbygge sin høring af arbejdsmarkedets parter inden for livslang læring. Desuden ser Kommissionen gerne, at arbejdsmarkedets parter i forbindelse med den sociale dialog foretager yderligere overvejelser og kommer med yderligere bidrag vedrørende prioriteterne opstillet i denne meddelelse.
- Kommissionen vil også udbygge det eksisterende høringsforum med civilsamfundet og NGO'er, som arbejder med livslang læring, og sørge for, at dette høringsforums sammensætning er tilstrækkeligt repræsentativ for de forskellige aktører såvel som for grupper, som risikerer udstødelse.

- De arbejdsplatforme, som er skabt af det europæiske forum for klarhed, det europæiske forum for kvalitet og det europæiske forum for vejledning, som foreslås oprettet, bør definere deres respektive arbejdsområder med henblik på et fremtidigt samarbejde, også med ”undergrupperne” oprettet som led i opfølgningen af målrapporten.
- Kommissionen vil opfordre CEDEFOP, Eurydice og ETF til at bygge videre på deres nuværende samarbejde om livslang læring, navnlig med henblik på at støtte udarbejdelsen af databasen om livslang læring (se afsnit 4.1).
- Kommissionen vil under udviklingen af en politik for livslang læring videreføre sit aktive samarbejde med internationale organisationer som OECD, Europarådet og UNESCO.

5. DE NÆSTE SKRIDT

De næste skridt på vejen mod et europæisk område for livslang læring bliver:

- Europa-Parlamentets, Det Økonomiske og Sociale Udvalgs og Regionsudvalgets behandling og drøftelse af denne meddelelse, som munder ud i en udtalelse fra de enkelte institutioner;
- Vedtagelsen i Rådet (uddannelse, ungdom samt arbejds- og socialministrene) under det spanske formandskab af de vigtigste principper og forslag i denne meddelelse og den strategi, der foreslås med hensyn til et europæisk område for livslang læring;
- Et indlæg fra Kommissionen om dette emne på Rådets forårsmøde i Barcelona den 15. – 16. marts 2002;
- En rapport, inden udgangen af 2003, fra Kommissionen til Det Europæiske Råd og Europa-Parlamentet om fremskridt med hensyn til gennemførelsen af rammen for livslang læring.

BILAG I : FORSLAG VEDRØRENDE FORSKNING OG EVALUERING

- Kommissionen vil foreslå, at forskning i fordele og udbytte af og udgifter til investering i læring, som bygger på eksisterende forskning⁷⁹, støttes inden for det sjette rammeprogram for forskning⁸⁰.
- Kommissionen vil foreslå, at forskning og forsøg med, hvordan vi lærer i formelle, ikke-formelle og uformelle læringssammenhænge, og hvordan IKT kan integreres i disse læringsprocesser, støttes under det sjette rammeprogram for forskning, gennem Leonardo da Vinci-programmet, Sokrates-programmet og handlingsprogrammet for unge samt pilotaktionerne under eLearning-initiativet, programmet for informationssamfundsteknologier⁸¹ og fællesskabsinitiativet EQUAL. Dette vil kunne fremme udviklingen af virkningsfulde og effektive pædagogiske løsningsmodeller for forskellige grupper af lærende, herunder underrepræsenterede grupper⁸².
- Kommissionen vil for at forbedre gennemsigtheden iværksætte en forundersøgelse vedrørende en ramme for registrering af offentlig og privat investering i livslang læring på nationalt og regionalt niveau og virksomhedsniveau. Undersøgelsen baseres på regelmæssigt tilvejebragte data om for eksempel fordelingen af midler mellem formel, ikke-formel og uformel læring og mellem forskellige områder inden for formidling af læring (opdelt efter køn, aldersgrupper, tidligere uddannelsesniveau og målgrupper).
- Kommissionen vil i samarbejde med arbejdsmarkedets parter på europæisk plan iværksætte en undersøgelse om læring i SMV'er med særligt fokus på ikke-formel og uformel læring, herunder aspekter, der vedrører kvalitet og resultater.
- Kommissionen vil støtte en evaluering, baseret på case studies, af, hvilke faktorer der vil kunne gøre partnerskaber inden for livslang læring virkningsfulde og bæredygtige.
- Kommissionen vil gennemføre en forundersøgelse om en model på EU-plan for udviklingen af en undersøgelse af grundlæggende færdigheder og voksnes læse- og skrivefærdigheder, som skal gennemføres regelmæssigt.
- Kommissionen vil evaluere eksisterende mekanismer, som giver individuelle rettigheder til grundlæggende færdigheder og/eller livslang læring, og deres indvirkning på udnyttelsen af læringsmuligheder.
- Kommissionen vil på grundlag af eksisterende data⁸³ identificere hindringer for deltagelse i livslang læring for underrepræsenterede grupper (ressourcerelaterede eller finansielle hindringer, herunder mangel på børnepasningsmuligheder, transport eller adgang til støttematerialer til læringen) og nøgelfaktorer, som bidrager til at fjerne disse hindringer.
- Ud over disse forslag vil Kommissionen støtte bredere forskning inden for livslang læring, blandt andet via programmet for informationssamfundsteknologier under det sjette rammeprogram for forskning.

BILAG II : ORDLISTE

Ordlisten indeholder forklaringer på nogle af de nøglebegreber, der er anvendt i meddelelsen

aktivt borgerskab

Borgernes kulturelle, økonomiske, politiske/demokratiske og/eller sociale deltagelse i samfundet som helhed og i deres lokalsamfund.

tilpasningsevne⁸⁴

Evne hos såvel virksomheder som ansatte i virksomheder til at tilpasse sig nye teknologier, nye markedsvilkår og nye arbejdsmønstre.

vurdering

En generel betegnelse, som omfatter alle metoder anvendt til at værdiansætte/bedømme en persons eller gruppes præstation.

eksamensbevis/certifikat

Et officielt dokument, som er en formel registrering af en persons præstationer.

certificering

Udstedelsen af eksamensbeviser eller certifikater, som på grundlag af en vurderingsprocedure formelt anerkender en persons præstationer.

civilsamfundet

”Tredje del” af samfundet ud over staten og markedet, som omfatter institutioner, grupper og foreninger (strukturerede eller uformelle), og som kan fungere som mellemlid mellem offentlige myndigheder og borgere⁸⁵.

kompenserende læring

Læring, som skulle have været erhvervet under den obligatoriske skolegang.

kompetence

Evnen til effektivt at anvende erfaring, viden og kvalifikationer.

virksomheders sociale ansvar

En virksomheds forpligtelse til at drive forretning på en socialt, økonomisk og miljømæssigt bæredygtig måde, samtidig med at interne og eksterne interessenters interesser anerkendes.

digital kløft

Kløften mellem personer, som har adgang til og effektivt kan gøre brug af informations- og kommunikationsteknologi, og personer, som ikke kan.

digitale færdigheder

Effektiv beherskelse af IKT.

eLearning

Læring ved hjælp af IKT.

beskæftigelsesegnethed⁸⁶

Folks evne til at være i beskæftigelse. Begrebet vedrører ikke kun tilstrækkelig viden og kompetence, men også de incitamenter og muligheder, folk får for at søge arbejde.

bemyndigelse

Proces, hvorved folk bemyndiges til at tage ansvarlige initiativer til at forme deres eget liv og lokalsamfundets eller samfundets liv i økonomisk, social og politisk henseende.

europæisk styring

Forvaltningen af europæiske anliggender via samspillet mellem de traditionelle politiske myndigheder og "civilsamfundet", private interessenter, offentlige organisationer, borgere.

formel læring

Læring, som typisk udbydes af en uddannelsesinstitution, som er struktureret (med hensyn til læringsmål, læringstid og læringsstøtte) og fører til certificering. Formel læring er tilsigtet fra den lærendes side.

vejledning

En række aktiviteter, hvis formål er at hjælpe folk med at træffe beslutninger om deres liv (uddannelsesmæssigt, erhvervsuddannelsesmæssigt og personligt) og føre beslutningerne ud i livet.

identificering (af kompetencer)

Nøjagtig beskrivelse og definition af kompetencer, deres grænser og art.

ufornel læring

Læring, som er resultatet af hverdagsaktiviteter med relation til arbejde, familie og fritid. Den er ikke struktureret (med hensyn til læringsmål, læringstid og læringsstøtte) og fører som regel ikke til certificering. Uformel læring kan være tilsigtet, men er det i de fleste tilfælde ikke (den er "tilfældig").

læring mellem generationer

Læring, som finder sted via overførsel af erfaringer, viden eller kompetencer fra en generation til en anden.

videnbaseret samfund (eller vidensamfund)

Et samfund, hvor processer og praksis er baseret på produktion, distribution og anvendelse af viden.

lærende samfund

Et samfund, som i vidt omfang fremmer en læringskultur via udviklingen af effektive lokale partnerskaber mellem alle dele af samfundet og støtter og motiverer enkeltpersoner og organisationer til at deltage i læring.

læringsformidler

Enhver, som fremmer tilegnelsen af viden og kompetencer ved at skabe et gunstigt læringsmiljø, f.eks. ved at fungere som lærer, underviser eller vejleder. Formidleren vejleder den lærende ved hjælp af retningslinjer, feedback og rådgivning under hele læringsprocessen ud over at bistå ved udvikling af viden og kompetencer.

lærende organisation

En organisation, som tilskynder til læring på alle niveauer (individuel og kollektiv) og som resultat heraf hele tiden forandrer sig.

lærende region

En region, hvor alle aktører samarbejder om at opfylde særlige lokale læringsbehov og gennemføre fælles løsninger på fælles problemer.

livslang læring

Al læringsaktivitet, som man deltager i gennem hele livet, med det formål at fremme viden, færdigheder og kompetencer set i et personligt, borgermæssigt, socialt og/eller beskæftigelsesrelateret perspektiv.

livslæring

Al læringsaktivitet, formel, ikke-formel såvel som uformel. Livslæring er en dimension af livslang læring som defineret i denne meddelelse.

ikke-formel læring

Læring, som ikke udbydes af en uddannelsesinstitution og som regel ikke fører til certificering, men som er struktureret (med hensyn til læringsmål, læringstid og læringsstøtte). Ikke-formel læring er tilsigtet fra den lærendes side.

anerkendelse af kompetencer

1) Den overordnede proces, hvormed kompetencer tildeles officiel status (*formel anerkendelse*). Kompetencerne kan være erhvervet enten

- formelt (hvor der gives eksamensbeviser) eller
- i en ikke-formel eller uformel sammenhæng (der giver ækvivalens, meritenheder, godkendelse af erhvervede kompetencer);

og/eller

2) Økonomiske og sociale aktørers anerkendelse af værdien af kompetencer (*social anerkendelse*).

social integrering

Når folk kan deltage fuldt ud i det økonomiske, sociale og civile liv, når deres indtægt og andre ressourcer (personlige, familiemæssige, sociale og kulturelle) er tilstrækkelige til, at de har en levestandard og en livskvalitet, der betragtes som acceptabel af det samfund, de lever i, og når de er i stand til at gøre fuldt brug af deres grundlæggende rettigheder.

værdsættelse af læring

Anerkendelse af deltagelse i og resultaterne af (formel, ikke-formel eller uformel) læring for at skabe større bevidsthed om dens iboende værdi og belønne læring.

---

¹ Kilde: Labour Force Survey (LFS) 2000.

² ”The well-being of nations: the role of human and social capital” (s. 33), Tom Healy, Sylvian Côté, OECD 2001.

³ I Labour Force Survey henviser deltagelse for de fleste medlemsstater vedkommende til 25 – 64-åriges deltagelse i uddannelsesaktiviteter i de sidste fire uger inden undersøgelsen. Hvad Portugal, Frankrig og Nederlandene angår, medtages dataene kun, hvis der foregår uddannelsesaktiviteter på det tidspunkt, hvor undersøgelsen finder sted.

⁴ Kilde: OECD: direct and indirect expenditure on educational institutions from public and private sources, 1998.

⁵ Konklusionerne fra Det Europæiske Råd i Feira, afsnit 33.

⁶ Rådets konklusioner af 20. december 1996 om en strategi for livslang uddannelse (97/C 7/02).

⁷ Et sammendrag og en rapport med en analyse af feedback fra medlemsstaterne, EØS-landene, ansøgerlandene og civilsamfundet foreligger.

⁸ Rådets (uddannelse) beslutning af 14. februar 2001 baseret på et forslag fra Kommissionen (KOM (2001) 59 endelig). Målrapporten fik tilslutning fra Det Europæiske Råd i Stockholm i marts 2001.

⁹ Meddelelse fra Kommissionen: Udkast til detaljeret arbejdsprogram for opfølgning af rapporten om uddannelsessystemernes konkrete fremtidige mål, KOM (2001) 501 endelig.

¹⁰ Konklusionerne fra Det Europæiske Råd i Stockholm, afsnit 11.

¹¹ I henhold til Amsterdam-traktaten, hvor der blev indføjet et nyt afsnit om beskæftigelsen, er denne strategi baseret på prioriterede temaer fordelt på fire søjler og beskrevet i retningslinjerne for

---

beskæftigelsen. Jf. Fælles rapport om beskæftigelsen 2001, KOM (2001) 438 endelig. Retningslinjer for beskæftigelsen 2001, De Europæiske Fællesskabers Tidende af 24.1.2001, L 22/18.

¹² Det Europæiske Råd i Nice i december 2000 vedtog den europæiske social- og arbejdsmarkedspolitiske dagsorden. Jf. Meddelelse fra Kommissionen til Rådet, Europa-Parlamentet, Det Økonomiske og Sociale Udvalg og Regionsudvalget KOM (2000) 379 endelig.

¹³ Det Europæiske Råd i Stockholm i marts 2001 tilsluttede sig Kommissionens planer om at oprette en taskforce på højt niveau for kvalifikationer og mobilitet med henblik på at fremlægge en handlingsplan på Rådets forårsmøde i Barcelona i marts 2002. Jf. Meddelelse fra Kommissionen til Rådet: ”Nye arbejdsmarkeder i EU, der er åbne for alle og giver adgang for alle” KOM (2001)116 endelig.

¹⁴ Som led i eEurope-handlingsplanen følger eLearning-initiativet op på konklusionerne fra Det Europæiske Råd i Lissabon. Jf. Meddelelse fra Kommissionen: eLearning, overvejelser om fremtidens uddannelse. KOM (2000) 318 endelig.

¹⁵ Jf. meddelelse fra Kommissionen: Mod et europæisk forskningsrum, KOM (2000) 6 endelig, og meddelelse fra Kommissionen: En mobilitetsstrategi for det europæiske forskningsrum, KOM (2001) 331 endelig.

¹⁶ Definitionen i memorandummet om livslang læring var: *”al målbevidst læringsaktivitet, som man løbende deltager i med henblik på at forbedre sin viden, sine færdigheder og sin kompetence”*.

¹⁷ Se ordliste (Bilag II).

¹⁸ OECD’s uddannelsespolitiske analyse 2001 behandlede også de særlige kendetegn ved livslang læring-modellen.

¹⁹ Ifølge den fælles rapport om beskæftigelsen 2001 er disse strategier vedtaget i ca. syv medlemsstater. Den fælles rapport om beskæftigelsen 2001, KOM (2001) 438 endelig.

²⁰ Jf. Kommissionens grønbog: ”Fremme af en europæisk ramme for virksomhedernes sociale ansvar.” KOM (2001) 366 endelig.

²¹ Jf. mål 3.1. i opfølgningen af målrapporten: ”Styrkelse af forbindelserne med erhvervslivet, forskningen og samfundet som helhed”.

²² ”Potentiel” lærende anvendes som betegnelse for personer, som måske ikke er aktivt i gang med læring, f.eks. personer, der har svært ved at få adgang til uddannelse på grund af et handicap, eller personer, som måske er blevet fremmedgjorte over for uddannelse, f.eks. ældre. Betegnelsen kan også omfatte personer, som ikke benytter sig af uformelle læringsmuligheder, der foregår i forbindelse med almindelige hverdagsaktiviteter.

²³ Se afsnit 3.5.

²⁴ Betegnelsen læringsformidler anvendes i denne tekst som betegnelse for lærere, undervisere og andre, som bidrager til andre folks læring i ikke-formelle og uformelle sammenhænge.

²⁵ Jf. mål 1.5. i opfølgningen af målrapporten: ”Den bedst mulige anvendelse af ressourcerne”.

²⁶ Jf. mål 2.1 i opfølgningen af målrapporten: ”Et åbent uddannelsesmiljø”.

²⁷ Jf. meddelelse fra Kommissionen: ”Beskæftigelse og socialpolitik: en ramme for investering i kvalitet” KOM (2001) 313 endelig.

²⁸ Jf. mål 2.2. i opfølgningen af målrapporten: ”Gøre uddannelse mere attraktivt”.

-
- 29 Denne model er på europæisk plan – se den fælles rapport om beskæftigelsen 2001.
- 30 Jf. mål 2.2 i opfølgningen af målrapporten: ”Gøre uddannelse mere attraktivt”.
- 31 Europa-Parlamentets og Rådets henstilling (2001/613/EF).
- 32 En indsats på dette område vil omfatte aktiviteter inden for det europæiske forum for erhvervs kvalifikations klarhed og det europæiske forum om den faglige uddannelses kvalitet.
- 33 Relevansen af dette prioriterede indsatsområde med særligt hensyn til de nye europæiske arbejdsmarkeder vil blive beskrevet i Kommissionens kommende handlingsplan for kvalifikationer og mobilitet.
- 34 Nationale informationscentre vedrørende akademisk anerkendelse.
- 35 Nationale erhvervsvejledningscentre.
- 36 Relevansen af dette prioriterede indsatsområde med særligt hensyn til de nye europæiske arbejdsmarkeder vil blive beskrevet i Kommissionens kommende handlingsplan for kvalifikationer og mobilitet.
- 37 Der vil her blive taget højde for erfaringerne fra ‘Tuning’-projektet (april 2001-juni 2002) og projektet under den fælles aktion “Etablering af forbindelser mellem forskellige kvalifikationer: en ordning vedrørende overførsel og akkumulering af meritter i forbindelse med livslang uddannelse” (november 2001-februar 2003).
- 38 Kommissionen er også ved at oprette et mobilitets-websted, hvor alle oplysninger er samlet, og som vil fungere som port til portalen om læringsmuligheder, til EURES-databasen og til den foreslåede internetportal om ungdomspolitik. Relevansen af dette prioriterede indsatsområde med særligt hensyn til de nye europæiske arbejdsmarkeder vil blive beskrevet i Kommissionens kommende handlingsplan for kvalifikationer og mobilitet.
- 39 Relevansen af dette prioriterede indsatsområde med særligt hensyn til de nye europæiske arbejdsmarkeder vil blive beskrevet i Kommissionens kommende handlingsplan for kvalifikationer og mobilitet.
- 40 Retningslinjer for beskæftigelsen 2001: retningslinje 3.
- 41 “Innovation 2000-initiativet”, gennemført af EIB efter Lissabon med oprettelsen af et målrettet låneprogram på 12-15 mia. EUR, må siges at være et væsentligt bidrag til gennemførelsen af livslang læring.
- 42 Konklusionerne fra Det Europæiske Råd i Lissabon, afsnit 26, og retningslinjer for beskæftigelse 2001, den horisontale målsætning for livslang læring.
- 43 Den Europæiske Socialfond (ESF) vil i den nuværende programperiode (2000-2006) bidrage med mindst 12 mio. EUR til udviklingen af livslang læring. Desuden har fællesskabsinitiativet EQUAL under ESF livslang læring som et af sine otte prioriterede temaer, hvortil medlemsstaternes har bevilget det næststørste temabudget.
- 44 Retningslinjer for beskæftigelsen 2001: retningslinje 13.
- 45 F.eks. forskning i medlemsstaterne og OECD.
- 46 KOM (2001) 94 endelig. Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets afgørelse om Det Europæiske Fællesskabs flerårige rammeprogram for forskning, teknologisk udvikling og demonstration 2002-2006 som bidrag til realiseringen af det europæiske forskningsrum. Udvalgt

---

forskningstema: "Borgere og styreformer i det europæiske vidensamfund". Resultaterne af forskningsprojekter, som er finansieret af Kommissionen under det femte rammeprogram, bør tages i betragtning.

⁴⁷ Baseret på rapporten fra Kommissionens arbejdsgruppe om vurdering af livslang uddannelse, rapporten om kvaliteten i skoleuddannelsen, interimrapporten fra ekspertgruppen om indikatorer vedrørende kvaliteten af livslang læring og det arbejde, der er udført af forummet om den faglige uddannelses kvalitet.

⁴⁸ Konklusionerne fra Det Europæiske Råd i Lissabon, afsnit 26; Retningslinjer for beskæftigelsen 2001; Handlingsplan for eLearning (KOM 2001 172 endelig), s. 11.

⁴⁹ Ud af et samlet antal på 112 mio. mennesker i beskæftigelse i EU er 74 mio. ansat i SMV'er, heraf 38 mio. i virksomheder med under 10 ansatte. Kilde: "Enterprises in Europe, 2001 edition, Eurostat"

⁵⁰ Jf. det tredje aktionsområde i Kommissionens meddelelse "Hjælp til digitalisering af små og mellemstore virksomheder" (KOM (2001) 136 endelig).

⁵¹ Dette imødekommer en anmodning i konklusionerne fra Det Europæiske Råd i Lissabon, afsnit 29.

⁵² Kommissionen oprettede desuden i september 2001 en IKT-færdighedsovervågningsgruppe med repræsentanter fra medlemsstater med det formål at analysere og overvåge efterspørgslen efter, og udbuddet af, IKT-færdigheder baseret på industriens krav. Se <http://europa.eu.int/comm/enterprise/policy/ict-skills.htm>.

⁵³ Denne prioritet svarer nøjagtigt til et af de emner, som identificeres i opfølgningen af målrapporten under mål 1.2.

⁵⁴ Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (2000/C 364/01)

⁵⁵ Retningslinjer for beskæftigelsen 2001; ESDIS-rapporten om inddragelse i informationssamfundet; Kommissionens og medlemsstaternes Gruppe på Højt Plan vedrørende Beskæftigelse og den Sociale Dimension af Informationssamfundet (ESDIS).

⁵⁶ Retningslinjer for beskæftigelsen 2001, retningslinje 3, 15; eEurope; eLearning-initiativet (2001/C 204/02) og Handlingsplan for eLearning (KOM (2001) 172 endelig).

⁵⁷ eLearning-initiativet (2001/C 204/02); Handlingsplan for eLearning (KOM 2001 172 endelig).

⁵⁸ Disse spørgsmål vil blive behandlet på EU-plan i opfølgningen af målrapporten. Under mål 1.5, "Den bedst mulige anvendelse af ressourcerne", defineres et af de fire hovedspørgsmål som "at understøtte systemer til sikring og evaluering af kvaliteten under anvendelse af indikatorer og benchmarking" – baseret på resultaterne af Bologna-processen og forummet om den faglige uddannelses kvalitet.

⁵⁹ Indgår i det femte rammeprogram for forskning. Forskningsprojekter inden for programmet for informationssamfundsteknologier tager flere spørgsmål op inden for livslang læring, bl.a. teknologi, systemer og tjenester, infrastruktur og applikationer for skoler, universiteter, undervisningsrammer og ikke-formel læring.

⁶⁰ Der bør her tages højde for resultaterne af forskningsprojekter, som allerede er finansieret af Kommissionen under det femte rammeprogram.

⁶¹ EF-traktatens artikel 149 fastslår at "Fællesskabet bidrager til udviklingen af et højt uddannelsesniveau ved at fremme samarbejdet mellem medlemsstaterne og om nødvendigt at støtte og

---

supplere disses indsats med fuld respekt for medlemsstaternes ansvar for undervisningsindholdet og opbygningen af uddannelsessystemerne ...".

⁶² Jf. traktatens artikel 150.

⁶³ Jf. traktatens artikel 125.

⁶⁴ Der foreligger et dokument med eksempler på livslang læringspraksis i forskellige europæiske lande og med yderligere detaljer om indikatorer for livslang læring (dokument fra Kommissionens tjenestegrene: "Lifelong learning practice and indicators").

⁶⁵ Gennemførelsen af de aktiviteter, som skal finde sted på fællesskabsplan inden for rammen for livslang læring, vil blive finansieret gennem programmer og processer, som allerede er foreslået eller vedtaget, og kræver derfor ikke yderligere ressourcer (finansielle eller menneskelige) på nuværende tidspunkt.

⁶⁶ Forskning i uddannelse vil primært blive gennemført under prioritet 7 ("Borgere i et vidensamfund under udvikling"); adgang til uddannelse indgår også i forskningsprioriteterne under undertemaet "Et videnbaseret europæisk samfund".

⁶⁷ Der foreligger et dokument med eksempler på livslang læringspraksis i forskellige europæiske lande og med yderligere detaljer om indikatorer for livslang læring (dokument fra Kommissionens tjenestegrene: "Lifelong learning practice and indicators").

⁶⁸ Kommissionens meddelelse om strukturelle indikatorer, som angiver 35 indikatorer som grundlag for den sammenfattende rapport. KOM (2001) 619. Se også KOM (2000) 594.

⁶⁹ Offentlige udgifter til uddannelse som procentdel af BNP. Kilde: UNESCO, OECD, Eurostat, UOE. Procentdel af befolkningen i aldersgruppen 25-64 år, deltagelse i uddannelse. Kilde: Labour Force Survey (LFS). Andel af befolkningen i aldersgruppen 18-24 år, som kun har en grundskoleuddannelse og ikke er under uddannelse. Kilde: Labour Force Survey (LFS).

⁷⁰ Andelen af virksomhedernes udgifter til uddannelse i forhold til de samlede personaleudgifter. Kilde: Continuing vocational Training Survey (CVTS). Andelen af husstandenes udgifter til uddannelse i forhold til samlede udgifter. Kilde: Husstandsbudgetundersøgelse. Deltagelse i uddannelse efter studieretning. Kilde: UOE. Læring i virksomheder efter læringsform (CVTS). Gennemsnitligt antal elever pr. computer med internetforbindelse i skolerne. Kilde: Eurobarometer.

⁷¹ eLearning, kilde: Meddelelse om strukturelle indikatorer, 2001. KOM (2001) 619: indikator under udvikling.

⁷² Yderligere tekniske detaljer om kommende indikatorer for livslang læring kan ses i dokumentet fra Kommissionens tjenestegrene: "Lifelong learning practice and indicators".

⁷³ Beskæftigelseskomiteen (EMCO) indikatorgruppen fastsætter fælles indikatorer for at følge udførelsen af Retningslinjerne under den Europæiske Beskæftigelsesstrategi.

⁷⁴ Indikatorundergruppen under Udvalget for Social Beskyttelse er ved at udarbejde en rapport til Det Europæiske Råd i Laeken med en liste over vedtagne indikatorer vedrørende social integrering.

⁷⁵ KOM (2001) 313 af 20.6.2001: "Beskæftigelses-, social- og arbejdsmarkedspolitikken: investering i kvalitet".

⁷⁶ Se arbejdsgruppens rapport og forhandlingsprotokollen fra Parma-konferencen om vurdering af livslang uddannelse på webstedet:
http://forum.europa.eu.int/Public/irc/dsis/ceies/library?l=/seminars/measuring_lifelong&vm=detailed&sb=Title

---

⁷⁷ På konferencen i Riga den 28.-29. juni 2001 blev fremlagt en rapport, som snart vil blive offentliggjort.

⁷⁸ Nøgleemner, som kan kædes sammen med både kvalitative og kvantitative indikatorer, er: hvordan folk lærer, læringsområder, motivation, hindringer og effektivitet. De tre vigtigste skridt bliver udarbejdelsen af ad hoc-modulet 2003 vedrørende voksenlæring, den voksenundervisningsundersøgelse, som ifølge Kommissionens forslag skal finde sted i 2005, og en planlagt tredje undersøgelse af læring i virksomheder (CVTS). Kommissionen vil sigte mod en harmonisering af flere andre undersøgelser med henblik på oprettelsen af et sammenhængende system til indsamling af data.

⁷⁹ F.eks. forskning i medlemsstaterne og OECD.

⁸⁰ KOM (2001) 94 endelig. Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets afgørelse om Det Europæiske Fællesskabs flerårige rammeprogram for forskning, teknologisk udvikling og demonstration 2002-2006 som bidrag til realiseringen af det europæiske forskningsrum. Udvalgt forskningstema: "Borgere og styreformer i det europæiske vidensamfund". Der bør tages højde for resultaterne af forskningsprojekter, som allerede er finansieret af Kommissionen under det femte rammeprogram.

⁸¹ Indgår i det femte rammeprogram for forskning. Forskningsprojekter inden for programmet for informationssamfundsteknologier tager flere spørgsmål op inden for livslang læring, bl.a. teknologi, systemer og tjenester, infrastruktur og applikationer for skoler, universiteter, undervisningsrammer og ikke-formel læring.

⁸² Der bør tages højde for resultaterne af forskningsprojekter, som allerede er finansieret af Kommissionen under det femte rammeprogram.

⁸³ For eksempel den undersøgelse af hindringer for voksnes deltagelse i højere uddannelse, som er gennemført inden for rammeprogrammet for forskning.

⁸⁴ Se Kommissionens meddelelse, godkendt af Det Ekstraordinære Europæiske Råd om beskæftigelse, som iværksatte den europæiske strategi for beskæftigelsen, på webstedet: http://europa.eu.int/comm/employment_social/elm/summit/en/papers/guide.htm

⁸⁵ Se også ØSU's definition i udtalelse af 22. september 1999, som vil blive anvendt i kommende retningslinjer for høring og dialog med civilsamfundet (opfølgning af hvidbogen om nye styreformer i EU): De Europæiske Fællesskabers Tidende (1999/C329/10).

⁸⁶ Se Kommissionens meddelelse, godkendt af Det Ekstraordinære Europæiske Råd om beskæftigelse, som iværksatte den europæiske strategi for beskæftigelsen, på webstedet: http://europa.eu.int/comm/employment_social/elm/summit/en/papers/guide.htm